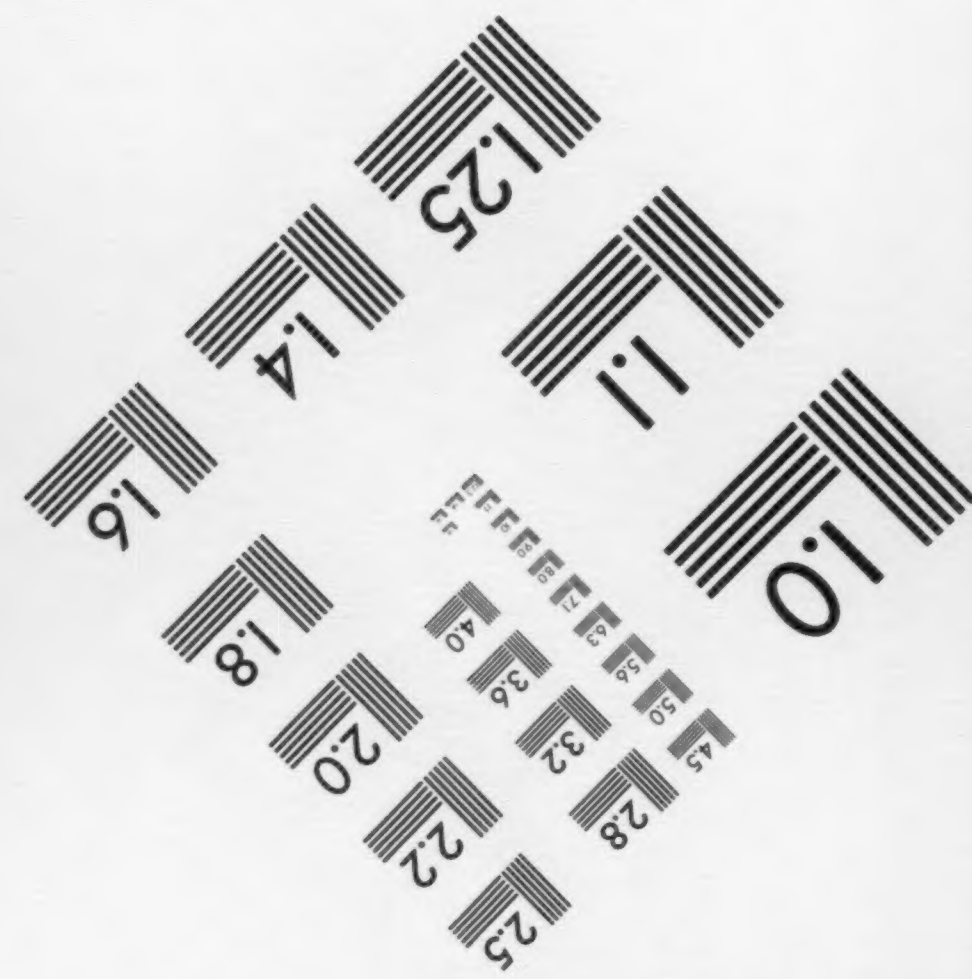
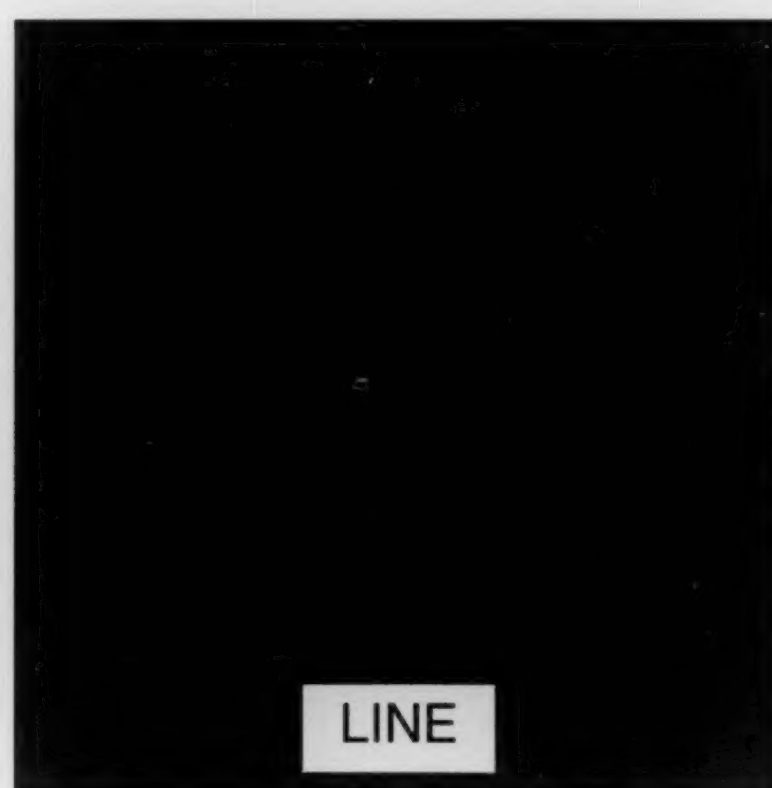
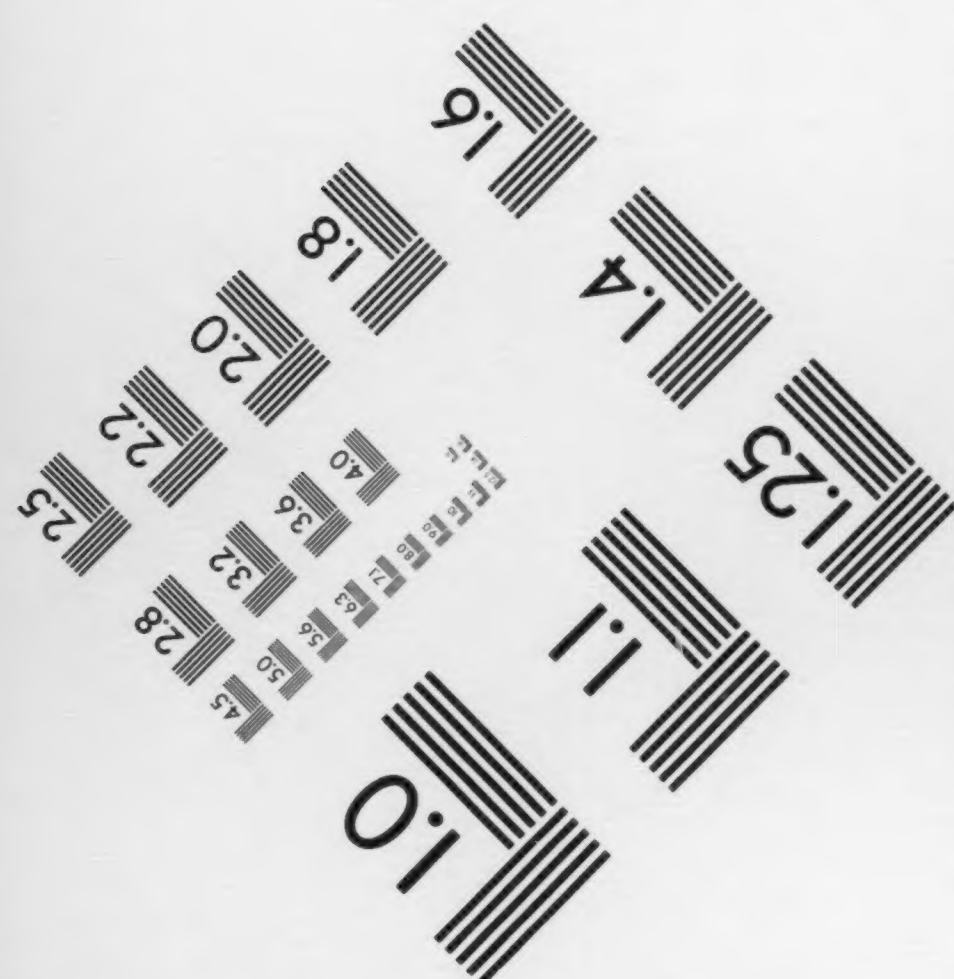
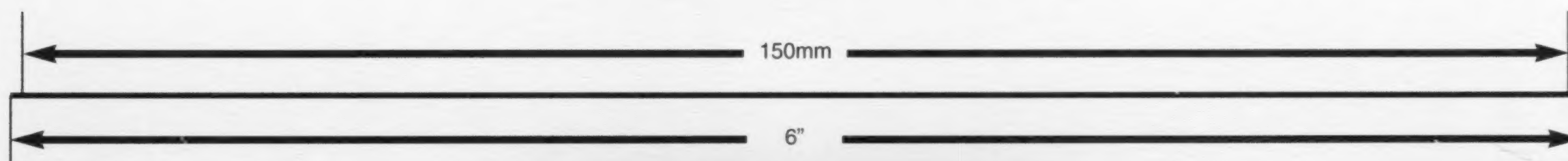
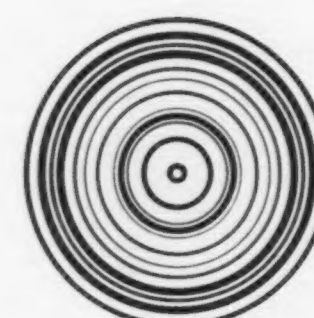
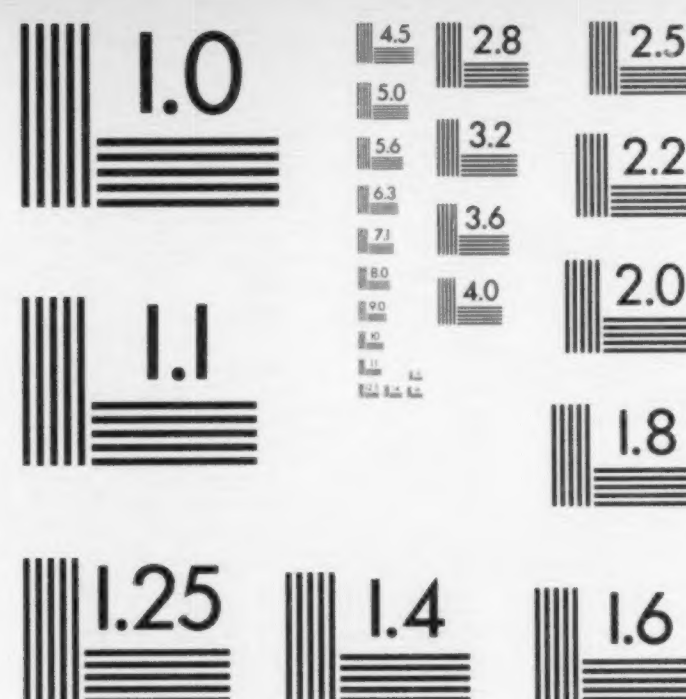
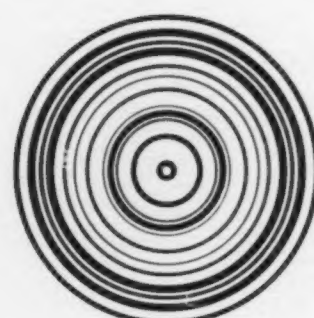
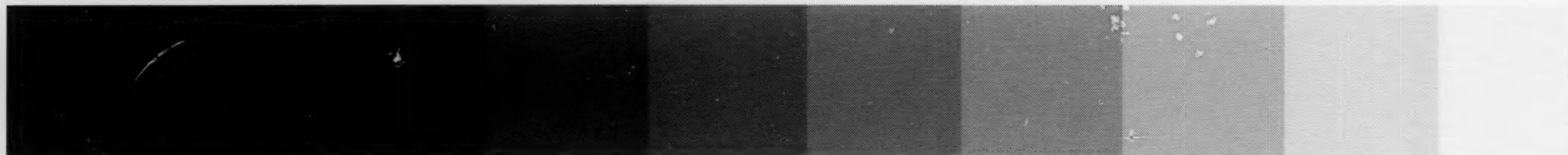
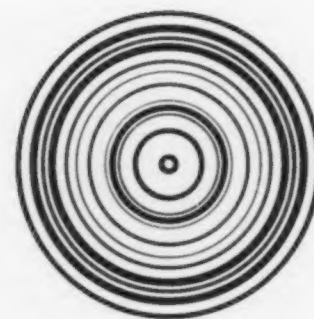
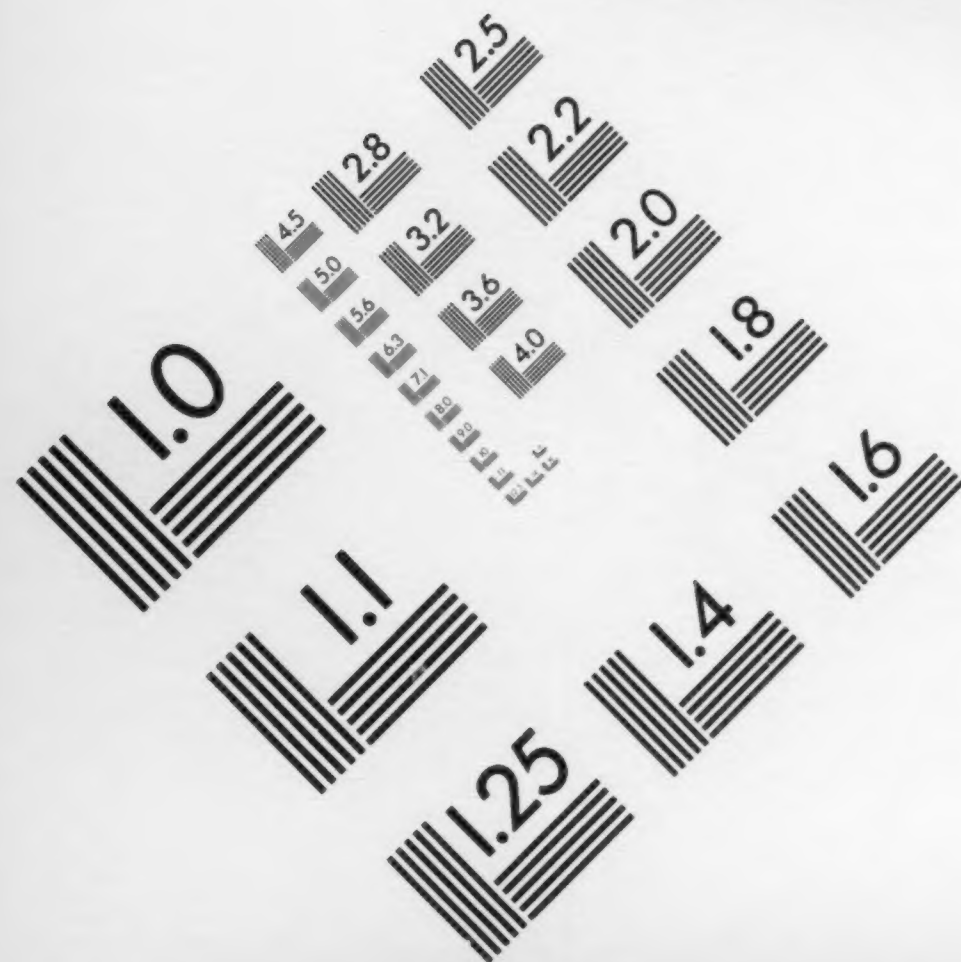

START

CONTROL TEST TARGET for Kodak Quality Monitoring

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww

Note: This target is intended for routine quality control checking and uniformity.

It is not to be used for certification of meeting any ANSI or ISO Standards for image quality requirements.

Note: To record background density, use a blank sheet of white paper.

Document Imaging
EASTMAN KODAK COMPANY
Rochester, New York 14650
1-800-232-8811

DOCUMENT
IMAGING

RECEIVED
JAN 10 1964
FBI - NEW YORK

Microfilmed 2004
By the
Center for Jewish History

For
YIVO Institute
For Jewish Research

NEW YORK, NY

Reproduction may not be made
without permission.

YIDDISH
DRAMA

PRESERVATION
PROJECT

YIVO
LIBRARY

REEL

Y-20004-1878.7

Landwirth, Henri.

**Ideal un layden : drame
in fier akten**

Shikago, 1915.

BIBLIOGRAPHIC RECORD TARGET
YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

Master negative Storage Number Y-2004-1878.7

Landwirth, Henri.

Ideal un layden : drame in fier akten

Shikago: Kunst farlag, 1915.

Varying form of title: Ideal un leiden.

64 p. : port. ; 22 cm.

1. Yiddish drama.—lcsh

I. United States-Illinois-Chicago.

ID: NXYH00-B5977

CC: 9114 DCF: [HBR]

CALL #: /106146

Reduction ratio

X 10.0

בני-דעאר און באהעלדענע

דראמא אין פיער אקטען

פון
ד.ר. הענרי לאנדווירטה

ארויסגעגעבען פון
קונסט פערלאג
שיקאגא. 1915.

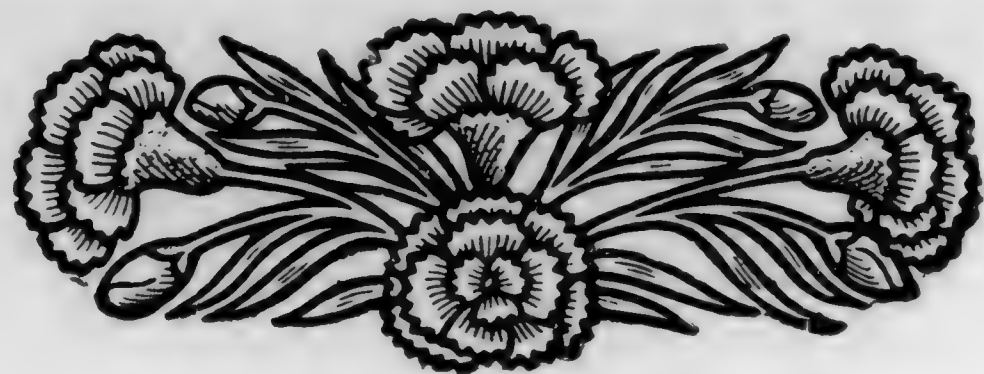
106146

15

מ.מ.מ.

אידעאל און ליידען

אידעאל און ליידעז

— פון —

דר. הענרי לאנדווירטה
דראמא אין פיער אקטען

פרייז 25 סענט

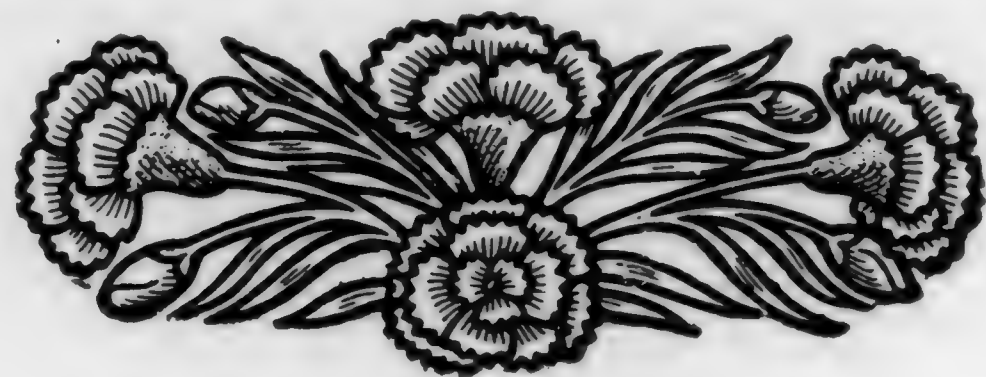
קונסט פערלאג
ניוקאמא, 1915

אלע רעכטע פון אויפפיהרען
און נאכדוק פארבעהאדטען.

דר. הענרי לאנדווירטה

אידעאל און ליידעז

— פון —

דר. הענרי לאנדווירטה
דראמא אין פיער אקטען

פרייז 25 סענט

קונסט פערלאג
שיקאגא, 1915

אלע רעכטע פון אויפפיהרען
און נאכדрук פארבעהאלטען.

Perle
158B

אנטייהלנעהמענדע פערזאנען

רובין עהרענזאן ————— סטודענט, אידעאליסט
בעריש זאפמאן ————— א פיש הענדלער
נעכע האפמאן ————— זיין ווייב
פעני האפמאן ————— { זיינע קינדער
ראזא האפמאן ————— {
וואלף קאופמאן ————— עקספארטער
דזשעק קאופמאן ————— זיין זון
מערק קאופמאן ————— זיין נכד
דאקטאר גוטמאן.
פעני ניקס ————— דעמקטיוו
משה פלאכקאפ ————— אן ארבייטער
דע-שיל פריילעב ————— דאגיסט.
קעפטען דזשאן בול ————— ענגלישער אפיציער
מיסעס שטערנייסט ————— לאדזשיר פרוי.
קעצעלע פינגערהוט ————— האטעליערס מאכטער.
א דרוי יאחרויג מיידעלע.

מיליטער, פאליציי, דעמקטיווס, האטעל-געסט.

Copyright 1915, by
Dr. Henri Landwirth

ערשטער אקט

פערלין

ערשטער אקט

ערשטע סצענע

(בערלין האַטעל פינגערהוט אין רויך סאלאן. אַ גרויס צימער אין דער מיט און צו ביידע זייטען טישען בעדעקט מיט שאַד-ברעטער, דאָמינא. איינפאַכע שטולע שטעהען אַרום אייניגע שאקעל שטולע. אין אַ דריי-קרוינקעל שטעהט אַ פּיאַנא, צו ביידע זייטען סקולפטורען פון בעריהמטע מוזיקער. ביי די פּערהאַנגענע פּענסטער שטעהען פאַלמען בוימער, די ווענט זיינען מיט לאַנדשאַפטען בעציערט. אויפ'ן פּוסבאָדען ליגט אַ אַריינ-טאלישער טעפּיך. אַ טעלעפאָן אַפּאַראַט הענגט אויף דער וואַנד).

די געסט שפּיעלען אין שאַד, אין דאָמינא, די מייסטער רויכערן. איינער פון די געסט שפּיעלט אויפ'ן פּיאַנא שובערט'ס סעראנאדא אייניגע מינוטען. נעבען דער פּיאַנא זיצט וואָלף קאופּמאַן און רויכערט.

(וואָלף קאופּמאַן: אַ דייטשער איד, וואוינט אין לאַנד-דאָן. אַרום פּופּציג יאָהר אַלט, פּוין געקליידעט, טראַגט אַ שוואַרצע באָרד. געשעפטסמאַן פון אימפּאַרט און עקספּאָרט. אומטאריטערעס בענעהמען)

נעבען איהם זיצט רובין עהרענזאן געשטיצט זיין קאפּ אויף דער האַנד און טראַכט.

(רובין עהרענזאן. אידעאליסט, סטודענט פילאָזאָף. אַרום דרייסיג יאָהר אַלט. האָט אַ קלוינען שוואַרצען שנורבאַרט, לאנגע שוואַרצע קאפּ האָר. אַ טיפּיש אי-דישער אינטעליגענט).

קעצעלע פינגערהוט געהט אַרום די געסט, רייניגט די טישען, שטעלט צו וואַסער, פּער-גנב'עם קוקט זי אויף עהרענזאן, און שמייכלט.

(קעצעלע פינגערהוט: אַ יונג פּרייליך, צוואַנציג יאָהר אַלט. די טאַכטער פון האַטעליער פינגערהוט)

וואָלף קאופּמאַן בעאַבאַכטעט ביידע.

קאופמאן: א מאן ווי איהר ברויך ניט צו זארגען. (גיט עהרענזאן א קלאפ איבער'ן רוקען). א יונג ווי איהר קען לייכט געווינען לייעבע ביי אלע מיידלעך. יונג, אכ ציהענה, שעהן, געבילדעט, איהר קענט בעקומען פופציג טויזענד נדן. נאך ניט געזארגט, ברודער !

עהרענזאן: יא הער קאופמאן, ביי אייך איז אלעס גע- שעפט, קוויט און פערקויף. פופציג טויזענד, הונדערט טויזענד, וואס ווייסט איהר פון א אידעאל. ביי אייך שפיעלט דאס געלד די ראָלע, ניט דער מענטש. איברי- גענס ווען אייך זאל ניט וויסען, אז איהר זענט אן עקספארטער, וואָלט אייך געקאנט דענקען, אז איהר זענט א שדכן

קאופמאן (לאכט אויפ'ן קול): כא, כא, כא, א שדכן ! ס'וואָלט מיר ניט לאנג גענומען. ווען איהר וויליגט איין, האָב אייך שוין א שדוך פאר אייך; קעצעלע געהט פשוט אויס פון לייעבע פאר אייך.

עהרענזאן (איראניש): פון וואנען ווייסט איהר דאס אזוי, הער קאופמאן ?

קויפמאן: כ'האָב געזעהן אין איהרע אויגען — זי איז פער- לייעבט!... ביי מיין עהרענוואָרט: אזוי קוקט נאָך א פערלייעבט מיידעל.

עהרענזאן: ווי ס'זעהט אויס, זענט איהר א גוטער „פסי- כאָלאג“, הער קויפמאן, א פאכמאן...

קויפמאן: אייך בין א פראקטישער געשעפטסמאן — ווען די סחורה געפעהלט מיר, הייסט אייך קויפען... נעהמט מיין וואָרט, אייך מיין עס גוט, ווערט פראקטיש ווי אייך... וואָס דען, פלייבען אן אלטער פחור, וואוינען אלע יאהרען אין האַטעל, איז דאָס א לעבען... אייך פרעג אייך ?... ווען איהר הייראט בעקומט איהר א פרוי,

איהר האָט אן אייגען הייס, איהר בעקומט געלד... אין איהר זענט א בעל-הבית... נעהמט מיין וואָרט, הער עהרענזאן, הייראט, און ווערט א בעל-הבית !

עהרענזאן: מערקווירדיג ווינען זיי געשעפטסלייט!...

קויפמאן: וואָס מיינט איהר ?

עהרענזאן: אייך מיין, נאָך אייער אַרט „דענקען“ זענט איהר גערעכט...

קויפמאן: אייך פערשטעה אייך ניט, ביי מיין עהרענ- וואָרט...

עהרענזאן: אייך ווייסט, אייך ווייסט, איהר דענקט צו אָבער פלעכליך... אום איהר זאָלט מיר פערשטעהן... דענקט איהר ניט דאָס א מאן ווי אייך, האָט געוויסע אידעאלען, שטרעבונגען, העכערע ווינשע, עטוואָס העכערעס וואָס קען אינטערעסירען א מאן ווי מיר אין אינזער צייט !

קויפמאן: דאָס העכסטע גליק פון א מענטשען, איז היי- ראטען... האָבען א גוטע פרוי און קינדערלעך. און ווען די געשעפטען געהן גוט, דאָן איז דאָס לעבענסגליק ער- רייכט...

עהרענזאן: יא אמאָל האָט מען אזוי געדענקט — היינט דענקט מען אנדערש... די אומשטענדען בייטען זיך, די אָנגענומענע מאַראַל ענדערט זיך מיט דער צייט... די געזעלשאַפט האָט איצט אנדערע איינריכטונגען... און אבערהויפט דאָס אלוועלטליכע רעדעל דרעהט זיך היינט אנדערש... אלעס, אלעס אין לעבען ענדערט זיינע פאַרמען...

קויפמאן: אזוי, ביי אייך דרעהט זיך אויך דאס רעדעל...
ס'איז פשוט אן אינגליק, וואו מען רעדט היינט מיט א
אינטעליגענטען יונגען-מאן, דרעהט זיך ביי איהם דאס
רעדעל...

עהרענזאן: איהר האט א טעות, דאס רעדעל דרעהט היינט
(ער זיצט טיעף) גרויס קאפיטאל, און זיינע טרייע דיע-
נער, די רעגירונגען...

קויפמאן: וואס רעגירונגען? נעהמט דייטשלאנד, איז דאס
ניט א פריי לאנד... אבען פאר יעדען בירגער... יעדער
מאן קען דא לעבען ווי גאט אין פראנקרייך...

עהרענזאן (לאכט הערצליך, שמעלט זיך אויף): דא האט איהר
רעכט!... פראווא, פראוויסיכא!

קויפמאן: איהר לאכט? האב איך ניט רעכט —

עהרענזאן: רעכט, רעכט! ווי גאט אין פראנקרייך... מען
טרייבט גאט פון פראנקרייך ווי א פעסט!... די קירכען
ווערען מיט פייערשפריצען גערייניגט; פון גאט, אין
פראנקרייך... די דייטשע רעגירונג רייניגט, דייטשלאנד
פון אויסלענדער... זי טרייבט אונז ווי די פראנצויזען
טרייבען זייער גאט...

קויפמאן: וואס רעדט איהר, הערר עהרענזאן. זענט איהר
פון זינען אראפ?...

עהרענזאן: איך רעד שוין ניט פון זינען — איך רעד פון
ערפארהונג... מען טרייבט אונז פון איין עק וועלט צום
אנדערן. און איהר זעהט ניט?... זייט איהר בלינד?...
האט דאס אייגענטום און פאלשער פאטריאטיזם פער-
בלענדעט אייער זעהקראפט?...

קויפמאן: איך האב איך געהאלטען פאר א קלאגען מאן —
איך זעה איצט איין, דאס איך האב געמאכט אן איר-
טהום... זאגט מיר, כ'פעט איך, פון וואנען נעהמט
איהר אט די אלע רעוואלוציאנערע פראצען, אט די אלע
דומהייטען?

עהרענזאן (לאכט איראניש): פראצען! דומהייטען, כא, כא,
כא, פאקטען! לעבעדיגע פאקטען! (ער ווערט ערנסט).
איך בעאבאכט, איך שטודיר, איך לעז, איך זעה און איך
רענק... און צו אלע צרות לייד איך — און צאהל דעם
פרייז!...

קאופמאן: פארוואס? איך פערשטעה איך ניט...

עהרענזאן (אויפ'ן קול): פאר מין וויסען!... וויסען איז די
מוטער פון וויזנהייט!... ס'איז אבער א קאסטשפיעליג
פערנאגלען... ניט איינער האט טייער בעצאהלט פאר
וועלען וויסען...

(צווישען די שפיעלער בעאבאכטעט מען בעני ניקס ווי ער הארט
צו דאס געשפרעך, און מאכט נאטיצען אין א נאטיק-ביכעל).

(דעטעקטיוו בעני ניקס, א גלאט ראזירטע מארדע, רויבט
קאפ האר. א דיקער, קרעפטיגער יונג)

קאופמאן: פערזעהט איך, הערר עהרענזאן, וואס נוצט
דאס אויפדענקען, אט זעצט זיך (ער רוקט נעהענטער דעם
שול). לאמיר אויך וויסען, ווי ס'דריקט איך דער שוך.

עהרענזאן: ניט נאך איך... טויזענדע, מיליאנען אזעלכע
ווי איך ליידען!... אונזער גאנץ לעבען דריקט עס... איך
פיהל יענעמס ליידען, מעהר ווי מיינע... מען דריקט
אונזער פרייהייט. א יעדע מינדעסטע פרייהייטס-בע-
וועגונג ליידעט פונ'ם דרוק.

(ער רעדט פערטרויליך). זעהט איך בין א רוסישער איד:
לאזט מיר „מיין רעגירונג" ניט צו צו דער אוניווערזי-
טעט. די טיהרען פון די אוניווערזיטעטען אין רוסי-
לאנד, זיינען פאר'ן איד פערמאכט!... מיר זיינען גע-
צוואונגען... צו פערלאזען אונזער „היימאט", אונזערע
עלטערן... און געהן אין אויסלאנד שטודירען.

און איצט בין איך דא אין דער דייטשער קייזערליכען
רייכ'ס הויפטשטאָדט בערלין. איך לייד שרעקליך... מען
טרייבט מיר אלס לעסטיוגער אויסלענדער פון דאנען...
פרייזאט קען איך נישט וואוינען... די פאליציי טרייבט —
מען האט מיר צוזאמען מיט פיעלע אנדערע אידישע
סטודענטען אויסגעוויזען. איך וואוין איצט דא אין
האָטעל, אונלעגאל; אלס רייזענדער פון זאקסען-בענדלעך
בין איך איינגעמעלדעט... יעדע דריי מאנאטען מוז איך
מיר איינמעלדען און אויסמעלדען. און שטענדיג לעב
איך אין סכנה ארויסגעשיקט צו ווערען. רופט איהר
דאס אן פרייהייט? ... (בעני ניקס פערשטענדיגט טעלעפאן-
ניש די פאליציי).

קאופמאן (שווייגט, שאַקעלט מיט'ן קאפ. שטרעקט די האַנד צו
עהרענזאן, שטעהט אויף): ענטשולדיגט, ס'איז שפעט.
מיין שיה געהט אוועק ביינאכט, איך האָב נאָך מיינע
געשעפטען צו בעזאָרגען. ווען איהר וועט אמאָל זיין
אין לאַנדאָן, בעזוכט מיר. אַדיע ! (אב).
(עהרענזאן קוקט איהם נאָך)

(ס'קומען אריוין פאליסלויט און דעמקטיווס. בעני ניקס געהט
צו צו עהרנזאן, לעגט אַ האַנד אויף עהרנזאן'ס שולטער). איהר
זענט אַרעסטירט !

(עהרענזאן שטעלט זיך אויף). וואָס מיינט איהר ?

בעני ניקס: וואָס איך זאָג. איהר זענט אַ רוסישער רעוואָ-
לוציאָנער! ... (צו דער פאליציי) פיהרט איהם אוועק.

(ער ווערט אַרויסגעפיהרט. אַלע געסט שטעלען זיך אויף פון די
טישען, רעדען צוזאמען גרופענווייז. קעצעלע פינגערהוט וויינט,
קוקט עהרענזאן נאָך ווי ער ווערט אַרויסגעפיהרט).

פאַרהאַנג

צווייטער אקט לאנדאן, ענגלאנד

צווייטער אקט

אין וואלף קאופמאנ'ס וואָהנונג.

(א גרויס צימער, פוינע אוינרוכטונג. גוט בעלויכטעט; צוויי טיחרען, מאָדערן סטיל און צוויי פעדהאנגענע פענסטער מיט פור-פור רויטע גארדינען. א גרויסער שרייבטיש, נעבען שטעהט א פאליצע מיט ביכער. אין א זייט בייס וואנט שטעהט א זאפע, דאָנעבען א קלויין טישעל, אויבגיגע גאלדענע פאָטעלען. די ווענט זיינען בעהאנגען מיט בילדער און לאַנדשאַפטען, צווישען קעניג עדוואַרד'ס בילד. בייס טיש אַרום שטעהן שטולען. אויפ'ן פוס-באָדען ליגט א גוטער אַריענטאַלישער טעפּיך).

ביים גרויסען שרייבטיש, זיצט וואָלף קויפמאן און שרייבט. אויפ'ן זאָפּאָ ליגט דזשעק אָהן אַ ראָק, האַלט די פיס אויפ'ן טישעל. לעזט אַ צייטונג. רויכערט אַ קורצע פויפ. צייטענווייז שפּרינגט ער אויף דאָ אויס פרייד, און דאָ אויס פערדרוס, לעזענדיג, אַז דער אַדער יענער בייז-פאַלל טשאַמפּיאָן האָט געוואונען אַדער פער-שפּיעלט.

(דזשעק אַ ענגלישער ספּאָרט, גלאַט ראַזירט, פינף און צוואַנציג יאָהר אַלט, קאָמישעס בענעהמען).

פאַטער: וועל, מיין זעהן, וואָס שרייבען די צייטונגען ווע-נען דער מלחמה. (דזשעק מאַכט זיך ניט הערען).

פאַטער: דזשעק, דו הערסט ניט? איך פרעג דייך עטוואָס, ווי שטעהט די מלחמה?

דזשעק: וואָס פרעגסטו מיר, בין איך עפעס אַ דיפּלאָ-מאַט!... וואָס מלחמה!... וואָס געהט מיר אָן, אַז די דומקעפּ פון איבעראַל, דער-הרג'נען זיך—אַז זיי האָבען קיין פערשטאַנד, צו וואָס טויג זיי דאָס לעבען..

פאַטער: קינד מיינס, וואָס רעדסטו דאָרט?...

דזשעק: פאפא, האטסטו מיין אפיניאן!... דאס וואס איך דענק. איבריגענס, פערדרעה מיר ניט מיין קאפ, איך בין ביזי...

פאטער: מיט וואס ביסטו דאָרט אזוי ביזי, איך זעה, דו לעזט א צייטונג.

דזשעק: יא, איך לעז א צייטונג, אבער ניט וועגען די דומ'דיגקייטן וואס דו ברענגסט... איך לעז וויכטיגע ספאָרט ניווייטען, איך לעז אויך וועגען קאמפא, אבער ניט אויפ'ן שלאכטפולד מיט קאנאנעל און דינאמיט... פון קאמפא אויפ'ן שפיעלפלאץ, פאר טשאמפיאנשיפ, האָר נארס פאר אטהלעטיקס, דאָס איז אינטערעסאַנט, און געוונד פאר'ן קערפער, ס'מאכט פריש בלוט, געוונדע מוסקעלען און גוטען הומאָר.

פאטער: דזשעק, דו ביסט צופיעל פערקאכט אין דיין ספאָרט ביזנעס, דו דענקסט גאָר ניט וועגען דער גע-פאָהר וואָס דראָהט דיין פאָטערלאַנד! ס'וועט דאָך דיר פאלד אויסקומען צו געהענען ס'געוועהר אין האַנד, צו פערטהיידענען דיר פאָטערלאַנד!...

דזשעק: פאפא! פליע, לאָז מיר אָפּ, פערדרעה מיר ניט מיין קאָפּ מיט'ן פאָטערלאַנד. דו ווילסט איך זאָל שיסען מינע אויגענען פרידער?.. אָדער אָנקעל מאַרקוס אָדער דיין ברודער היינריך?.. פאפא! מיר, אידען, האָבען קיין פאטערלאַנד... היינט וואוינען מיר דאָ, און ווען מען וועט אונז פערטרייבען פון דאָנען, וועלען מיר וואוינען ערגעץ אנדערש. אַלע רעגירונגען בעטראכטען אונז, אידען, אַלץ אויסלענדער. מיר זענען דאָך נישט ענגלענדער!... דו ביסט א דייטשער יודע! און איך... ווי מיין פערשטאָרבענע מאַמא פלעגט מיר זאָגען... דורך א צופאל געבוירען אין ענגלאַנד. פארוואָס זאָל איך שיסען אויף די דייטשען? נאָ סעך! ניין, פאפא!

איך בלייב ביי מינע ספאָרטינג ניס, ווען די גאנצע ענגלישע אינזעל זאָל אונטערגעהן! איך שטודיר ניט די קריענס-קונסט!...

(ס'הערט זיך א קלאפען אין טוהר. ביידע רופען: קאָס אין. רובין עהרענזאָן קומט אריין מיט פעקלעך אין ביידע הענד און אונטער'ן אַרם. ביידע שפרינגען אויף, געהן דעם גאסט אַקעגען).

רובין עהרענזאָן: גוטען אבענד, מינע הערען. (ער טרעט אריין).

פאטער: (פערוואונדערט:) אָ אַ גאסט. (שטרעקט איהם אויס די האַנד.) שלום עליכם. אָ אַ אונגעהוואָרטעמער גאסט. ווי געהט'ס. פון וואנען קומט איהר? הערר עהרענזאָן.

עהרענזאָן: פון די מלחמה-פערטראָפערנע לענדער... קוים מיט'ן לעבען אוועק... (ווייזט מיט'ן האַנד.) אַט האָב איך מיין פעקלעך ביין גאנץ באַנאָזש... דאָס אַלעס וואָס כ'האָב געראטעוועט — — —

פאטער: דאָס איז מיסטער עהרענזאָן, א פריינד מינער פון דייטשלאַנד.

דזשעק: (רייכט איהם די האַנד:) האָ דו יו דאָ! האָ דו יו דאָ! איי עם פליעזט טו מיט יו. וואָסט איז יור נעים אנעין?...

עהרענזאָן: מיין הערר, איהר וועט מיר ענטשולדיגען, איך בין ערשט היינט געקומען קיין ענגלאַנד, איך קען, לייך דער, נאָך ניט ענגליש רעדען. פערשטעה אָבער אַביסעל.

דזשעק: עקסקוז מי! עקסקוז מי! — איך האָב געוואָלט וויסען אייער נאָמען.

עהרענזאָן: מיין נאָמען? מיט פערנניגען! רובין עהרענזאָן.

דזשעק: יו גאט, א פיין נעים, א פיטש אָפּ א נעיב! א כאָן אָוו האָנאָר.

פאטער: יא, מיין זון, דער יונגערמאן טראגט מיט עהרע זיין נאמען, מיט איהם וועסטו דיר קענען אונטערהאלטן, ער פערשטעהט די וועלט!... איז אבער א שלעכטער געשעפטסמאן!...

דזשעק: אלל-דייט, אלל-דייט. געשעפט איז נישט אלעס. עהרע שטעהט העכער. (צו עהרענזאן): וואס זאגט איהר?

עהרענזאן: דאס מוז דיסקוטירט ווערען — יעדע זאך מוז מען אנאליזירען, צוטהיילען אויף גוט און שלעכט, אין לעבען האט אלעס א ווערט!... מען מוז פערשטעהן, אפצושעצן דאס גוטע, און דאס שלעכטע. יא, דאס איז א פראגע, וועלכע קען דיסקוטירט ווערען.

פאטער (צו דזשעק): וואס באדערסטו, לאז הער עהרענזאן אביסעל אברוהען. (צו עהרענזאן): מאכט זיך בעקוועם, מיין פריינד. (צו העלפען איהם אוויקלויגען די פעקלעך אין א זייט. ער נעהמט אונטער זיין ראק, הענגט איהם אויף).

קאופמאן (דריקט א עלעקטרישען באטען, ווערבער איז אין דער וואנד ביים קיכען טיור. מערי קומט ארויף. קאופמאן שמעלט זי פאר פאר עהרענזאן אלס זיינע נוכטע. ער גיט איהר דאן א ארדער צו מאכען טהע. מערי קוקט געהענדיג אין קיך אויפ'ן גאסט פערוואונדערט, שווינבאר ענטציקט, לאזט אראפ פערשעהמט דען קאפ און געהט אין קיך. אלע דריי זענען זיך ביים טיש).

(מערי, די נוכטע פון וואלף קאופמאן. פיהרט זיין הויז האלט. א מיידעל צוואנגיג יאָהר אלט)

קויפמאן: דערזעהלט אונז עטוואס וועגען אייער רייזע איבער דעם נאָרדזע.

עהרענזאן: איבער דעם נאָרדזע?! (פערוואונדערט), ווער קען דאס היינט פאָהרען איבער דעם נאָרדזע!... אלע דייטשע קריענסשיפען בלאָקירען איצט די נאָרדזע, איבערהויפט איז א גרויסע סכנה צו פאָהרען איבער'ן ים... אלע ימים זיינען פערזעהט מיט מינען, און עק

ספלאַזיאַנס שטאָפּען... די לעצטע צייט זיינען צעהנ-דליגע שיפען, צו'ן גרונד געשאסען געוואָרען... טויר זענדער מענשען האָבען דאָפּי וויער לעבען פערלאָרען... די דייטשען האָבען וואונדערבארע אונטערוועע באַטע.

דזשעק: יעס! יעס! דהאָוס טעריבעל סובמארינס!... **קויפמאן:** ווען נישט די סובמארינס!... און צעפעלינס!... וואָלטען מיר שוין לאַנג געוויזען די דייטשען ווער ס'איז דער הערשער איבער אלע וואַסערן!...

דזשעק (לאַכט איראָניש): פאָפּא וואָס רעדסטו? דו ביסט דאָך א... דייטשער יודע, ביזטו געגען דיין אייגען פאָר טערלאַנד? ...

קויפמאן: דאָס האָט נישט צו טאן מיט'ן פאטערלאַנד... גע-שעפט, איז געשעפט!... ווען ענגלאַנד בעהערשט די וואַסערן, האָבען מיר א פרייען האַפּען אַפּען פאר סחורות פון דער גאנצער וועלט!... (מערי קומט ארויף).

(מערי קומט ארויף פון קיך, מיט טהע, דעקט דעם טיש, גיסט איין טהע. נעהמט זיך א גלאז טהע, זיצט זיך ביי א זייטען טישעל, האַרנט פעראינטערעסירט צום געשפּרעך).

דזשעק: פאָפּא, דו זאָגסט, איך באַדער, האָ? ... דו ביסט אזוי פערקאכט אין דער מלחמה-פראַגע, אז דו זעהסט נאָר נישט דעם טהע!... פאר אונז.

קאופמאן (שמייכלט): רעכט, רעכט, לאַמיר טרינקען, מיר קענען אָבער ווייטער דיסקוטירען די פראַגע, וועלכע איז אונז אזוי נאָהענט צום האַרצען... ווי זאָגט איהר, הער עהרענזאן?

עהרענזאן: נאָהענט צום האַרצען?... געוויס! ווי פאר וועמען... אין א געוויסען גראַד, בעריהרט די מלחמה יעדען איינעם — איבערהויפט די געשעפטסוועלט; פון אימפּאָרט און עקספּאָרט. די וואָס זיינען פעראינטער-רעסירט אין וועלט-מאַרק!... ווי טרעפט די מלחמה מעהר אין געלד-זאַק, ווי אין האַרצען...

קאופמאן (אונרוהיג, אַביסעל געוועזן): הער עהרענזאן, איך דענק, איהר זענט אַביסעל פאַרטייאַיש!... ווער האָט דאָס נישט קיין נאָהענטע קרובים אין דער מלחמה? דענקט איהר, מען קען זיין גלייכגילטיג?

ערהרענזאן (שמעלס זיך אויף, ווערט ערנסט, רעדט שארף): יא, גראַס-קאפיטאַל איז בלינד! דער קעניג מאַכטן שפּיעלעט פיי זיי די הויפט ראָלע! געלד און פראַפּיט איז פיי זיי טייערער ווי מענשליכע לעבענס!... (בעדויערליך) ווער ס'האָט געזעהן, ווי איך די פּאַלנען, פון דער מלחמה... פערפייפאהרענדיג די שלאכטפערדער! פערקליידעט אלס דייטשער סאַלדאט, איבער פוילען, דייטשלאַנד, בעלגיע. נאמור, ליעזש, אנטווערפן, לואווען, צער-שמערטע און פערניכטעטע היסטאָרישע שטערט... בערג פון אש, און רואינען, אנטלאָפּענע איינוואָהנער, נאקעטע קינדער און פרויען האלב וואהנויניגע, אלטע מענער, צערשראָקענע, פעהרונגערטע, פלאַנדזשענדע מענשליכע געשטאַלטען, צעהנדליגע געהרג'עטע און צוריסענע מענשען-קינדער, קערפער טויטע, צערשטי-קעלטע קערפער!... פון אייגענע פרידער... אין די יוני-פאַרמען פון רוסישע, דייטשע, בעלגישע, עסטרייכישע, פראנצויזישע און ענגלישע סאַלדאַטען... יא, ווער דאָס זעהט, דעם געהט די שרעקליכע מלחמה נאָהענט צום הארצען — איך וועל קיין מאָל אין לעבען ניט פערנע-סען וואָס דאָס האָט איינגעקריצט אין מיין מוח און הארץ! וואָס מיין הארץ האָט געפיהלט! וואָס מייןע אויגען האָבען געזעהן! הענט אָפּגעהאַקטע, מענשליכע צוקריפעלטע קערפער! יונגע בליהינדע, שעהנע פער-בלוטיגטע קעפ מיט קאלטע פערנאָצטע אויגען, גאנצע בערג פון אייגערקענטליכען מענשענ-פלייש!... בלוט! און בלוט! גאנצע טייכען פון מענשענ-בליט!... די פערדער פעהרויסטעט, די הייזער צערשטערט, פון קאנאָנען-קוגלען צערשמעטערט די ערד; געדיכט ווי א האַגעל פון שטאַל און בליי, פליהען גאראנטען איבער די קעפ פערבויי, טויט! טויט! און פערניכטונג! פאר אלע פעלקער, דאָס ברענגט די מלחמה!...

מערי (לאזט ארויס א שרעקענסגעשרוי און פאלט אין אַהנמאָכט)

פאַר האַנג.

זייטע אַכט און צוואַנציג

צווייטע סצענע — אין וואָלף קאופמאַן'ס געשעפטס אָפּיס. פרימוואַט אָפּיס.

(א גרויס צימער אין צוויי אבטהיילונגען. פרימוואַט אָפּיס אין פאַר אָנגעשטעלטע. איינפאַכע אָפּיס איינריכטונגען. א זאָפּא, א שרייב-טיש, א טעפּיך אויפ'ן פלאַך. אייניגע בילדער אויף די ווענט, דאָרונטער א בילד פון קעניג עדוואַרד דען זעכטען, א גרויסער וואַנד קאַלענדאַר מיט'ן דאַטום 1טער דעצעמבער, 1914. א פאַליצע מיט ביכער, א קליידער אויפהענגער שטעהט ביי דער טויר).

אָפּיס פאַר אָנגעשטעלטע

(א שרייב-טיש, א שרייבמאַשין, אייניגע איינפאַכע אָפּיס בענקלעך, א הענגער פאַר קליידער, א לאנדקאַרטע אין גרויסען פאַרמאַט אויף דער וואַנד, א קאַלענדאַר, א טעלעפאָן אפאראט אָנגעבראַכט אויף דער וואַנד).

קאַופמאַן: (זיצט און שרייבט אין אָפּיס).

ראָזאַ האַפּמאַן: שרייבט אויף דער טויפּרויטער אין צווייטען אָפּיס. (דער טעלעפאָן קלינגט) ראָזאַ געהט צום טעלעפאָן, געהט דעם רעסיווער רופט האלא, נאָך א אנטוואָרט וואָס זי בעקומט רופט זי: הערר קאופמאַן, א דושענטעלמען מיט'ן נאמען עהרענזאן וויל צו אייך רעדען ביים טעלעפאָן. (ראָזאַ, א פרויליין פינף און צוואַנציג יאָהר אַלט, שעהן ענטוויקעלט פיזיש, אינטעליגענטעס בענעהמען. א טויפּרויטערין אין אָפּיס פון וואָלף קאופמאַן)

קאַופמאַן (צו ראָזאַ), עהרענזאן? א מיין פריינד עהרענזאן? (ראָזאַ זעצט זיך ווייטער צו דער אַרבייט).

קאַופמאַן (רעדט אין טעלעפאָן): האלא עהרענזאן? א איך! איך! איך בין דאָס!... וואָלף קאופמאַן! שלעכט? — וואס, צו פיעל אייפגערעגט? — יא, יא ס'וועט איהר בעסער ווערען — יא קומט אהער באלד איך ווארט אויף אייך! אדיע. (ער הענגט אויף דעם רעסיווער).

זייטע נויף און צוואַנציג

קויפמאן: מיט האַפּמאן, איהר וועט היינט האַבען אַ גיר
מטיגען פערנניגען... דער הער, וואָס איך האָב איצט
גערעדט דורכ'ן טעלעפאָן, דאָס איז אַ פריינד מינער,
הערד עהרנזאָן פון דייטשלאנד. אַ מאַן! אינטעליגענט,
געבילדעט, ער האָט יטודירט פילאָזאָפיע אייך דער
פערלינער אוניווערזיטעט, אַ שפראַכען-קענער; מיט
איינל וואָרט ס'איז דאָ מיט וועמען צו רעדען...

ראָזאַ (נייגעריג): ער וועט קומען דאָ אהער?...

קאָפּמאן (געהט צו צו ראַזאַ גיט איהר אַ קניפּ אין באַק) קינד!
אַ מאַן.... אין העכסטען זין פון וואָרט, נעכטען ביינאכט
איז ער געווען ביי מיר, ווען מיינע נישטע האָט געהערט
איהם דערצעהלען און שילדערען זאכען וואָס ער האָט
זיך אָנגעזעהן אויפ'ן שלאכטפּעלד פון בעלגיע, אין
פּוילען... איז זי געפאלען אין חלשות פון אויפּרעגונג...
קינד! דו וועסט איהם באלד זעהן און הערען, ער קומט
באלד, אַט נאָך וואָס וועט ער האָ זיין.

ראָזאַ: ער מוז ווירקליך זיין אַ אינטערעסאַנטער מענש?...

קאָפּמאן: אינטערעסאַנט? אַ גייסטיגער ריעז!.....

ראַזאַ: איך וואָלט איהם שוין גערן זעהן?...

קאָפּמאן: דו וועסט איהם זעהן! וועסט איהם זעהן (ער
גיט איהר אַ קניפּ אין באַק, זי גיט איהם אַ קלאפּ איבער'ן
האנד, ער געהט אין פריוואַט אַפּיס).

דזשעק: (קומט אַרײַן) גוט מאָרגען, מיין טײער רױזעלע.

ראָזאַ: גוט מאָרגען, מיסטער דזשעק

(דזשעק געהט אַרײַן און פאַטערס אַפּיס, בעגריסט זיין פאַטער,
מחוט זיך אויס זיין ראק, פערױכערט זיין פויף, לעגט זיך אויפ'ן
זאַפּ, רעדט צום פאַטער).

פאַפּאַ, דער פריינד דיינער, מיסטער עהרנזאָן הי איז

אַ קלענער נאָי יו נאָ! כאַ-כאַ-כאַ... ווי פּיין ער האָט

נעכטען דערצעהלט וועגען דער מלחמה.... אַרימע מערז
ס'האָט איהר ווייך הערצעל צוגעדריקט.... געהט און
חלש'ט כאַ-כאַ-כאַ.... כאַט יו נאָ! ער ווייס וואָס ער
רעדט, דער דייטש, הי איז סאָס נאָי!...

(ער שפּרינגט פלוצלונג אויף, געהט אַרײַן צו ראָזאַ, געהט
צו איהר, נעהמט זי אַן בײַ ביידע אַרױס).

יו נאָ מיט האַפּמאן, מיין פאַטער האָט אַ פריינד, הי
איז סאָס נאָי!... הי איז אַ פּיטש גוּו אַ מען, היז נעים
איז סאָן גוּו האַנאָר!...

ראָזאַ: איהר רעדט אַזוי ענטהוויאָסטיש פון דעם העררען,
איהר מוזט זיין אין איהם פערליעבט.

דזשעק: פערליעבט? יאָ איך בין פערליעבט!... איך בין
פערליעבט... שוין זייט לאַנג פערליעבט.

(ער פאַלט פאַר איהר אויף די קניע).

ראָזעלע! מיין טהייערע, מיין פלימעלע, מיין שעהנהייט,
מיין געמיין, מיין ווענס, מיין-מיין אַלעס — מיין
נשמה'לע איך בין פערליעבט אין דיר, פערליעבט!
שטערפליך פערליעבט — זאָג איין וואָרט! זאָג יאָ!
און די גאנצע וועלט איז מיין.

(ס'הערט זיך אַ קלאפּ אין טיער, ראָזאַ שטויסט איהם אָפּ פון
זיך, ער שטעלט זיך אויף און עפענט די טיער, רובין
עהרענזאָן קומט אַרײַן, פערניגט זיך) גיט מאָרגען מיינע
דאמען און הערען.

(וואָלף קאָפּמאן קומט אַרײַן, ביידע בעגריסען דעם גאַסט,
ראָזאַ אַרבייט פלייסג, האלט אין קאַפּ פערטיעפט ערנסט
בײַ דער שרױבמאַשין. וואָלף קאָפּמאן שטעלט פאַר עהרענ-
זאָן פאַר ראָזאַ, ראָזאַ קוקט איהם גלויך אין די אויגען,
דערלאַנגט איהם איהר האַנד, זעצט פאַרט איהר אַרבייט).

עהרענזאן בלויבט שמען אין א זיט און קוקט, בעוואונג-
דערט די שעהנהייט פון ראזא, קאופמאן בעמערקט עהרענ-
זאנס בליק.

צו עהרענזאן) איהר האט א גלענצענדע געלעגנהייט
צו לערנען ענגליש דערען ווען איהר זאלט וועלען —

עהרענזאן: אדרבא! (נייגערדיג) ווי אזוי?

קאופמאן: (ווענדעט זיך צו ראזא) און דו, פראנצויזיש.

ראזא: (נאיוו) וואס מיינט איהר?

קאופמאן: גאנץ איינפאך, דו פרויכסט פאר קארעספאנ-
דענץ—פראנצויזיש! און הער עהרענזאן פאר קאן
ווערזאציאן — ענגליש! העלפט זיך גענענזויטיג...

עהרענזאן: וואונדערבאר! וואס פאר א פייער פסיכא-
לאג דער קאופמאן איז.

קאופמאן (שמייכלעך): וואס דענקסט דו, ראזעלע?

ראזא: וועל, ווען עס וואלט נישט געווען צו שווער פאר
הער עהרענזאן —

עהרענזאן: מיט פערנטיגען אדרבא! א וואונדערבארע
געלעגנהייט! בעסער ווי געוואונשען...

דזשיק: (וועלכער זיצט די גאנצע צייט אויפ'ן שרייבטיש
פערטראכט, רויכערענדיג, שפרינגט אויף פלעצליך) מיסטר
עהרענזאן! וואס דענקט איהר וועגען מיינע קאזינע
מערי? ... פאלט אין חלשות, קוים וואס מיר האבען זי
ערמינטערט!...

עהרענזאן: וואס זאל איך דענקען. ס'איז גאנץ איינפאך
און נאטירליך, א געפיהלפאל הערץ הערענדיג די שרע-
קען פון דער מלחמה, האט דאס איהר ביים הערץ צוגע-
דריקט, און זי איז געפאלען אין אהנמאכט.

קאופמאן: גענוג זאל שוין זיין גענוג מלחמה! ס'זעט מער
חלילה נישט שארען, א מידעל ווייס איך וואס, ס'איז
נאך געווען פאר'ן מאמענט. לאמיר נישט רעדען מעהר
פון דער מלחמה... איך האב א פארשלאג, לכבוד איך
זער נאכט וועל איך אלע איינלאדען צו דינער!

(ער ווענדעט זיך צו ראזא) דו ראזעלע וועסט מיטקומען?
— צו עהרען פון אונזער פריינד! —

ראזא: (פול מיט אויפריכטיגע פרייד) מיט פערנטיגען, אז
איהר לאדעט מיך איין!

עהרענזאן: איך האב נאר נישט עהווארטעט אזא אויפריכ-
טיגע פריינדשאפט! (קוקט אויף ראזא) איך דאנק איך
אויפריכטיג פאר אייער נאכטפריינדליכקייט. (ער
דריקט קאופמאן די האנד).

קאופמאן: איך פרעה מיך ווען מיינע יונגע פריינד פיהלען
זיך גליקליך! דאס איז דאס גרעסטע גליק פאר מיר...
דזשעק (ווענדעט זיך צו עהרענזאן): יו פיל העפפי? ... איי
דאנט!....

עהרענזאן: איהר ווייסט אז איך פערשמעה נישט קיין
ענגליש.

קאופמאן: טוט אייך אן קינדער לאמיר געהן! (צו ראזא זיך
ווענדענדיג שמייכלעך)

דו מיינע צוקינפטע פראנצויזישע קארעספאנדענטין
מאך זיך פערטיג, מיר געהן, קומט מיר געהן אין
פראסקאמי!...

(קאופמאן, עהרענזאן, ראזא געהן ארויס, דזשעק בלויבט
איבערפערטראכט שמעקט פאר א מינוט נאכדענקענדיג, ער
פילט א פויסט צו דער פערמאכטער טוהר. זאגט שנעל:
איך ווייס וואס איך'ל טון — (ער עפענט די טויער לויפט
ארויס).

פארהאנג

דריטע סצענע אין עהרענזאן'ס לאדזשי.

(א צימער אינפאך מעבלירט, א רונדער טיש אין מיטען שטוב צוויי שאַקעל שטולען, א שרייבטיש, די ווענט בעהאנגען מיט בילדער, און לאנדשאפטען, צוויי פענסטער מיט ווייסע פארהאנגן גען, בילדער פון טאלסטא, גאָרקי, קראפאטקיין, וואגנער, מענדעל-זאָן, היינריך היינע, קאנט און ספינאָזא; א לאנדשאפט שטעהט ניט אויסגעפערטיגט אין א ווינקעל אויף א מאַהלערשטענד, סקולפ-טור ביסטען פון בעטהאָווען און מאָזארט נעבען די פענסטער, בלומען אויף א טישעל אין א ראָזאַווער וואזע, א פאליצע מיט ביכער. ביי דער וואנט א בעס ווייס איבערצויגען, ביי דער צווייטער וואנט א זאפא, א קליידערקאסטען. די ווענט זיינען טאפעציערס מיט העל ראָזא טאפעטען).

אין צימער איז דונקעל, פון דרויסען שיינט אריין די לבנה, נעבען פענסטער אַרויסקוקענדיג שטעהט רובין עהרענזאן, זינגט שמיל פאר זיך. (אין ערווארטונג).

הערליכע פריהלינג'ס, צויבער נאכט,
געמליכע ליעבע, ראָזען פראכט.
איביגע יוגענד'ס, זיסער טרוים,
געליעבטע מיין, ווען קומסטו שוין.

ער מאַכט אַוועק דעם פארהאנג פון פענסטער, קוקט ארויס אייניגע מינוטען, ווערט אונרוהיג, געהט צום טיש, לעגט צוזאמען די צייטונגען און פאפיערען וועלכע ליגען אויפ'ן טיש צוזאמענגעווארפען, קוקט אונרוהיג אויף דער טיער, אויפ'ן זייגערעל, מאכט אויף די טיער, קוקט ארונטער פון די טרעפּען, געהט צוריק צום טיש, זעצט זיך לעזען. ס'הערט זיך א קלאפ אין טיער, ער שפּדינגט אויף, ס'קומט אריין מיסעס שטערגייסט, עהרענזאן שטעהט ענטווישט.

מיסעס שטערגייסט, א אידענע אין די מיטעלע יאָהרען,
א טיפישע לאָדזשיר מיסעס)

מיסעס שטערגייסט: עפעס א מיס, וא מיס וויל איך זעהן אונטען ווארט זי אויף איך.

עהרענזאן: שוין שוין (ער לויפט ארונטער). (פאָזע)

מ'הערט א לעבהאַפּטעס געלעכטער פון דרויסען. עהרענ-
זאָן און ראָזא קומען אריין. ער העלפט איהר אויסטון
איהר מאנטעל, זי נעהמט ארונטער איהר הוט לעגט
איהם אַוועק.

עהרענזאן: זאָ מיין ליבע לעהרערין זעצט איך (ער בריינגט
איהר צו א שטול) א דאנק מיין ליבענסווירדיגען לעהרער
(זי זעצט זיך, עהרענזאן נעהמט פון ביכער שראנק א בוך,
דאן פאפיער און מינט, ער עפענט דאָס בוך) —

דאָס איז איין פראנצויזיש-דייטשעס לעהר-בוך, דאָס
האַב איך נאָך פון דער האַכשולע.

(ער זיפצט שווער).

ראָזא (פערוואונדערט): וואָס איז דאָס א שווערעס האַרץ?..

עהרענזאן: שווערע עראינערונגען פון דער פערנאנגענ-
הייט — —

ראָזא (ליבפול) וואס איז געווען ווערט פערנעסען איצט מוזט
איהר פון דער גענעטווארט דענקען!

עהרענזאן: יא די גענעטווארט און די ציקונפט זאל זיין
א בלומענקראנץ אויפ'ן קבר פון דער פערנאנגענהייט.

ראָזא: (ענטציקט) וואָס זאל אונזער ערשטע וואָרט זיין צום
לערנען — מיט וואָס בעגינען מיר?...

עהרענזאן: (צערטליך) דאָס ערשטע?... דאָס אלער ערשטע,
דאָס אייביג לעבעדיגע, די ליבע!... לאַמאַר וויו
טוושור! די ליבע לעבט אייביג!

רעזא: (ענטהוואסטיש) די ליבע! ל'אמאָר! ווי הערליך! ווי שעהן דאָס קלינגט!... פראנצויזיש איז א וואונדערבארע שפראכע....

עהרענזאָן: זי וועלען זעהר שנעל לערנען פראנצויזיש!... זי האָבען א גוטע אויסשפראכע —

רעזא: איך וואָלט זעהר גערן קענען; לערנט מיך מיין ליעבער לעהרער, איכ'ל ויין א גוטע שילערין איכ'ל פאָלגען....

עהרענזאָן: מיר וועלען זעהן וואס די צייט וועט ברענגען — ערפאהרונג איז דער בעסטער מייסטער!....

רעזא: מיין פריינד, צווייפלט איהר אין מיין אויפ־ריכטיגקייט?....

עהרענזאָן: ניין, ניט פאר א מאמענט! אָבער...

ס'הערט ויך א קלאפ אין טוהר, ביידע ווערען איבערראשט, קענטיג אפֿלעל געשמערט — די טויער עפענט זיך, מיסעס שמערגניסט שמעקט איהר קאפ ארויף, זי קומט ארויף, בלויבט שמעהן ביים טויער, קינדערלאך, ס'איז קאלט אין דרויסען, אפשר נאכען א ביסעלע ווארמען טהע?

עהרענזאָן (קוקט פראגענד אויף רעזא) וועלען זי טרינקען, פרייליין?

(רעזא מאכט א צויכען אויף יא).

עהרענזאָן (צו מיסעס שמערגניסט) גוט, מאכט טהע, (זי געהט ארויס).

עהרענזאָן: א שלעכטער גייסט, אין א גוטער מאסקע —

רעזא: דער גייסט מיינט גוט; נאָר ער האנדעלט דום!...

זייטע זעקס און דרייסיג

עהרענזאָן: ווי פארטרעפליך מיר פערשמעהען זיך, ווען איך וואָלט פאראורטהיילט פאָל געווען, וואָלט איך געגלויבט אין דער געמליכען פעשטימונג —

רעזא: גלויבט איהר ניט?....

עהרענזאָן: ניין! פריינדן, איך גלויב ניט... איך בין פריי! פריי ווי דער פויגעל!... פריי ווי דער ווינד!... פריי ווי די אונגעשמערטע לופט אין אונזערערום....

רעזא (ענטציקט) א נאנץ פרייער גייסט?...

עהרענזאָן: ווען איך בין מיט זיך אליין פיהל איך ווי א אַרלער פריי! אויפ'ן העכסטען פעלזען איבער א שטורעמדענע ים!.... ווען איך קום צווישען די מענשען פיהל איך ווי א פערפאָלגטער האַז, וועלכער ווערט געפאָגט פון אלע זייטען... א יעדער וויל איהם דערשיסען צוליעב איין איינציגען מאַהלצייט!....

רעזא (נאיוו) איהר פערפאלגט!.... פארוואָס?....

עהרענזאָן: צוליעב מיינע אידעען! ווייל איך שרייב און דער געגען דער היינטיגער אונגלייכען פארבאדישע, געזעלשאפט און איהרע אונמעגליכע איינריכטונגען, און ווייל איך בין געבוירען א איד!....

(א קלאפ אין טויער, מיסעס שמערגניסט קומט ארויף מיט טהע און געבעקט) טרינקט קינדערלאך, לאָז זיין מיט מזל! (זי געהט ארויס) (ביידע) א שעהנעם דאנק אייך... (זיי קוקען זיך אָן געגענזייטיג, שטייכלען, טרינקען טהע) (פאזע)

רעזא: ס'איז שוין שפעט. מיין מאמע האָט מיר אָנגעזאָגט צו זיין היינט פריה אין דער היים, איך בין פאלד פון דער ארבייט אריבערגעקומען צו אייך....

עהרענזאָן (קוקט אויפ'ן זייגערעל): ס'איז נאָך צעהן, איהר האָט נאָך אודאי צייט?

רעזא: וואו האלטען מיר מיט אונזער פראנצויזיש? ביי וואָס זיינען מיר געבליבען?....

זייטע זעבען און דרייסיג

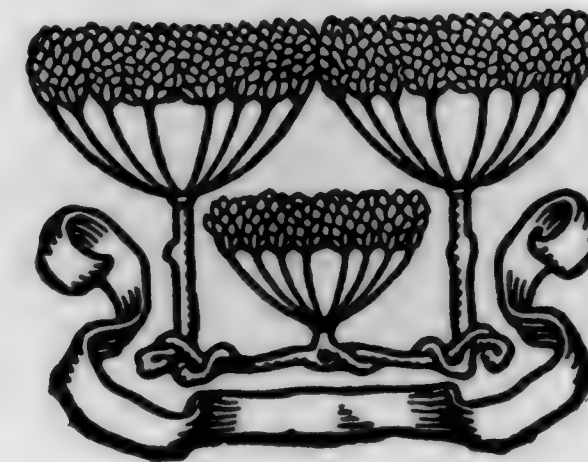
עהרענזאן (צערטליך ליבפול) ביי וואס מיר האבען אָנגע-
פאנגען!..... ביי דער ליעבע! (ביידע שטעהן אויף,
עהרענזאן קוקט ראזא גלייך אין די אויגען). מיר בלייבען
ביי דער ליעבע!

ראזא (פערליכט) לאמיר פארטועצען!... מאַרנען וועט זיין
אונזערע ווייטערע פארטועצונג — (זי טוט זיך אן ער
העלפט איהר)

עהרענזאן: נון געליבטע פריינדליך?.... (ער נעקמט איהרע
ביידע הענט אין זיינע און קוקט איהר גלייך אין די
אויגען) וואָס האָבען מיר היינט געלערענט?...

ראזא (ענטציקט): לאמאָר וויין טויזשור! די ליעבע לעבט
אויב!.... (ער דריקט זי צו זיין ברוסט, נעקמט זי ארום
און פרעסט אויף איהרע ליפען א קוש).

פאַרהאנג.

פיערטע סצענע ווי פריהער.

(עהרענזאן, ראזא זיצען ביים טיש שרייבען, לעזען, רעדען
צווישען זיך שטיל, פון צייט צו צייט הערט זיך א שטילעס
ליבעס געלעכטערל פון ביידע פערליכטע. פון דרויסען הערט
מען שווערע טריט אויפגעשטומען ריידען אויפ'ן קול, א
שטארקער קלאפ אין טיער, די טיער עפענט זיך, בעריש
האפמאן, זיין ווייב נעכט און מאַכטער פעני קומען אריין).

(בעריש האַפמאן, אַרום פופציג יאָהר אַלט, אַ רוסישער
איד (עמיגראַנט), האַנדעלט מיט פיש אין לאַנדאָנער
ליין)

(נעכט, זיין ווייב, אַ פרוי צווישען פערציג און פופציג,
אויפגעהילט אין אַ פאַטשיוילע, אַ טיפישע לאַנדאָנער ליין
אידענע)

(פעני, בעריש צווייטע מאַכטער, אַ פעקטאָרי מיידעל.
צוואַנציג יאָהר אַלט, אַ הוצפה'דיג בענעהמען. קויעט
בעשטענדיג טשואינג'גאם)

נעכט: א שווארצער חלום צו דיין קאפ, זעה נאָר א מויד..
וואס טוסטו דאָ האָ?.... ביי א פרעמדען יונג אין זיין
רום! ווער איז ער דאָס?—

בעדיש: א היים דו חצופה! (ער גיט א טופע מיטן פוס) א
היים! א היים זאג איך!...

פעני: ווהאַט יו טהינג אָף הער טהאט איז אַ שעים! (מיט
חוצפה) שעים אָן יו (עהרענזאן שטעלט זיך אויף, געהט צו
דער טיער פערמאכט די טיער, ווענדעט זיך צו בערישען:
מיין ליבער איד, בערוהיגט אייך, זייט ניט אויפגערענט
זעצט אייך, (ער רוקט איהם אונטער א שטול).

בעדיש: איך וויל ניט זיצען. (גיט א שטופ דעם טשער וועל-
כער פאלט אום).

נעכט: א געמיינער יונג זענט איהר! ווער זענט איהר
דאס? וואס איהר בערנארט מיין טאכטער צו זיך.
(ראזא וויינט בעהאלט איהר פנים אין ביידע הענד).

נעכט: וויין, וויין! אויף די צדות וואס דו פרענסט אויף
טאטע-מאמעס קאפ, שעהמסט זיך גאר ניט פאר ליי-
טען? גרויס איז די שאנדע.

עהרענזאן (נעהט צו צו ראזא בערהויגט זי)

ניין מיין פריינדלין! ניט וויינען — מוטא איז נויטיג
אין קאמפף!... דאס לעבען איז א שלאכטפעלד, פון אין
אונטערבראכענעם קאמפף!.. די פינסטערניש איז
כמארגע אין טריב, די זון איז ליכטיג! זי פרענענ-
דע זונען שטאהלען פערטרייבען און פרעכען דורך
די כמארגעס איידער ס'קומט דער ליכטיגער טאג....

(אלע שטעהען רוהיג ווי פערשטיינערט הערען אויפמערק-
זאם צו, ראזא הויפט אויף איהר קאפ קוקט עהרענזאן גלייך
אין די אויגען) ענטשולדיגט מיין טהייערער פריינד
וואס איהר האט דורך ימיר אזוי פיעל אונאנגענעהמליכ-
קייטען.

עהרענזאן: מיין ליעבע פריינדלין, איהר פרויכט זיך ניט
צו ענטשולדיגען, דאס איז פאר מיר קיין נייעס-ניט
צום ערשטען מאל פיהל איך דעם שטויס פון פינסטער-
ניש און פאנאטיוז; פרוטאל איז די היינטיגע געזעל-
שאפט.... — ס'איז אמת מיר אידען ליידען מעהר פון
אלעמען — די יונגע דורות ליידען אויפ'יג פון דעם
פאנאטיוז, וואס איז איינגעווארצעלט ביי אלע
פעלקער און נאציאנען: דאס איז א איבערפלייבעניש
פון אלטע פינסטערע פאנאטישע צייטען... די יונגע
דורות מוזען האלטען אין איין קעמפפען! — זיך ניט
אונטערנעבען ביז ס'וועט קומען דער ליכטיגער טאג
וועלכער וועט פערטרייבען אלע שטערונגען פון מענש-
ליכען גליק!.

(מען הערט א שווערעם געהן פון דרויסען, א שטארקען
קלאפ אין טיער, עהרענזאן עפענט די טיער, ס'קומט אריין
א אפיציער און אייניגע סאלדאטען אלע שטעהען ווי פריהער
קענטיג איצט דערשראקען, עהרענזאן רוהיג געפאסט).

קעפטען דזשאן פול (מיט א דאקומענט אין דער האנד און
א בוך אונטער'ן אַרם, רעדט שטרענג צו עהרענזאן) וואס
איז יור נעים?

(קעפטען דזשאן פול, אן ענגלישער אפיציער)

(עהרענזאן קוקט פראגענד אויף ראזא).

(ראזא צום אפיציער) דהייז דזשענטעלמען דאז נאָט ספיק
ענגליש, הייז נעים איז רובין עהרענזאן!

קעפטען: יור א דזשערמאן! שפרעכען זי דייטש? —

עהרענזאן: שאַקעלט מיט'ן קאפ אף יא

קעפטען: ווי הייסען זי?

עהרענזאן: רובין עהרענזאן

קעפטען: פון וואנען קומען זי?

עהרענזאן: פון דייטשלאנד.

קעפטען (פאר זיך): דזשערמען ספיי, (צו עהרענזאן):
דייטשער שפייזן! — — —

עהרענזאן: איך בין א איד געבוירען אין רוסלאנד!...

קעפטען: וואס האבען זי געמאכט אין דייטשלאנד?

עהרענזאן: שטודירט.

קעפטען: האבען זי איהרע דאקומענטען?

עהרענזאן (פערלעגען) ניין איך... — איך האב געוואהנט
ניכט לענאל —

קעפטען: א הא ווי גאט יו!... קענען זי מיסעס שטער-
ניסט?...?

עהרענזאן (אויפגערעגט) יא איך קען איהם! ער איז איבע-
ראל!... יעצט איז ער מיין לאדזשיר פרוי —

אפיצער (שטרענג) אלס דייטשער שפיאן מיט פאלע בעווייזע
פון א ענגלישע בירגערין יעצט אין קריעגס צייט ווערען
זי אין פיער און צוואנציג שטונדען ערשטען!
(ראזא וויינט אויפ'ן קול).

בעריש: האב איך ניט געזאגט!... ער איז אן אויסוואורף!
און דאס חבר'ט זיך נאך מיט אזא לוכש!...

קעפטען (שטרענג צו עהרענזאן) שפרעכען זי די וואהרהייט!
עהרענזאן: אלעס וואס איך זאג איז די ריינע וואהרהייט.

קעפטען (גוט אן ארדער די סאלדאטען צו בעזוכען עהרענזאן
טאשען. צוויי סאלדאטען בעזוכען איהם, זיי נעהמען ארויס
א דייטשען פאספארט און גיבען איהם איבער צום קעפטען).

קעפטען (לעזט) אטא מייער, 27 יאהרע אלט געבאָרען בער
לין, דייטשלאַנד (ער ווענדעט זיך צו עהרענזאן) וואס
איז דאס?....

עהרענזאן: דאס איז א דאָקומענט וואָס איך האָב מיר
פערשאפט צו אנטלויפען פון דייטשלאַנד וואו איך בין
געווען ארעסטירט אלס קריעגס געפאנגענער.

(קעפטען דשאן בול גיט א בעפעהל איהם צו ארעסטירען,
ער לעזט פון זיין דאָקומענט) אין נאמען פון זיין קעניג
ליכע האַכהייט זיינער מאַיעסטעט קעניג געאָרג דער
פיערטער, קעניג פון גרויסבריטאניע, קייזער פון אינ-
דיען א. ז. וו. א. ז. וו. זענט איהר ארעסטירט.

(צו די סאלדאטען) פיהרט איהם אפ.

(צו ראָזא) איך נעהם איך מיט אלס פערדעכטיגטע
פערזאן).

(ראָזא ערשרעקט, לאָזט ארויס א געשרוי, פאלט און אָנמאַכט).

(פאָרהאנג)

דריטער אקט ניו יארק

דריי יאָהר שפעטער.

דריטער אקט

(דער עס צימער, צוויי פענסטער, ווייסע שפיצען פארהאנגען, אין מיטען א געדקטער מיט מיט געשיר און עס צייג, ארום דעם מיט בענקלאך, ביי דער וואנט א זאפא, די ווענט בעהאנגען מיט ביל-דער, א פאליצע מיט ביכער, א גלאזשראנק מיט געשיר.)

דורך א אפענע מיטער זעהט מען די קיך, ראזא שמעהט ביים אווועק און בעשעפטיגט ביי די מעס. ענגעלע זייער קינד שפילט זיך ביי א קינדער מיטעל מיט איהר דאל און שפילצויג. ראזא קומט אריין איינפאך און געטון פון אויבען א ווייס פארטור, זי קוקט אויפ'ן זייגער, אונגעדולדיג רעדט פאר זיך). שוין צוועלף. ער איז נאך נישטא — (זי געהט צו צום קינד, קושט עס, שפיעלט זיך מיט איהר. די טיטר עפענט זיך. עהרענזאן קומט אריין).

עהרענזאן: א גוטע טאג דיר מיין געליעבטע פריינדין.
(ער געהט צו צו איהר, קושט איהר און דערנאך זיין קינד).

ראזא: געה מיין ליבער, זען זיך צום מיט, דאס עסען איז פארטיג.

(עהרענזאן) (זעצט זיך צום מיט לעזט א צייטונג ראזא געהט אין קיך.... (פאזע אייניגע מינוטען)

עהרענזאן: דו ווייסט וואזעלע, מען רעכט זיך אויף א סטריק מיט אינזערע באסעס... (ער לעגט אוועק די צייטונג)

ראזא: (קומט פון קיך מיט'ן עסען גיט אויף) אזוי גאר, א סטריק?...

עהרענזאן: יא און באלד אין גיכען.... די ארבייטער זיינען פון לאנג שוין אונזערערען.... נאך זיי האבען ניט דעם מוט.... איצט זיינען זיי גוט ארגאניזירט.... און ווען מען וועט זיי נאך אפיסעל אויפקלעהרען!... קען מען ערווארטען אין קורצען א סטרייק — אבער דאס וועט שוין זיין איין מאל א סטרייק! ניט אזוי ווי די געוועהנליכע געוועזענע סטרייקס.... דאס וועט זיין אן אלגעמיינער גענעראל סטרייק פון אלע פאכען! — אלע! אלע!... וועלען ארויס אין קאמפף!..... דאס וועט ניט זיין א סימפאטהי סטרייק — נאך א דע-מאנסטראציע פון סאלידאריטעט, אחדות איז די איינ-ציגע האפנונג פון ארבייטער!...

ראזא: ווי לאנג דענקסטו קען אזא סטרייק אנהאלטען?...

עהרענזאן: דאס איז א פראגע פון די אימזשטענדען.... און ווי ווייט די ארבייטער וועלען זיין בעוואוסט.... איב-ריגענס דאס לאזט זיך ניט בעשטימען פאראויס.... וועלען די ארבייטער זיין בעוואוסט און זיך האלטען פוי זייערע פרינציפען און פארערונגען.... קען דער זיעג זיין א גיכער — זאלען אבער זיין „סקעפס“ — דאן איז דער קאמפף א שווערער..

ראזא: ווען דער סטרייק וועט לאנג אנהאלטען — וועלען די ארבייטער ליידען —

עהרענזאן: געוויס ליידען די ארבייטער — (ער זיפט שווער) אבער ליידען זיי דען וועניג אין פאבריק זייער גאנץ לעבען?..... אין'ם קאמפף איז וועניגסטענס דא א שטראהל פון האפנונג! — און מען איז אויף דער פרייער לופט.... ניט אין א פערשלאסענעם פינסטערען קבר.....

ראזא (זיפט טיעף) יא די פרייע לופט, די פרייע לופט —

עהרענזאן: פעסטער ווילען! און איבערנעבענהייט צו דער אלגעמיינער זאך — מוז פיהרען אלע ארבייטער צום זיעג!....

ראזא: ווען? ווען אלע מענשען וואלטען אזוי געדענקט ווי דו, דאן וואלט שוין לאנג געווען פרייהייט אויף דער וועלט!...

עהרענזאן: ווען אלע מענשען וואלטען דענקען!.... די צרה איז אבער — וואס די מענשען דענקען ניט... יא מיין ראזעלע, די וועניגסטע דענקען — די מאסע איז גלייכנילטיג — זי לאזט אייניגע דענקען פאר זיך — און די וועניגע וואס דענקען — קענען אהנע דער מאסע וועניג אויפטון — ווען מען וויל א גרויסע זאך אויפ-טון, צום נוצען פאר דער געזעלשאפט, מוזען אלע וואס זיך בעטהייליגען, וויסען וואס זיי האבען צו טון... און דא ליגט די פפליכט פון די איינצעלנע דענקער: אויפקלעהרען, און מאכען די מאסע וויסען — און דענקען.... דורך ווארט און שריפט, און מיט טהאטען: זיין א ביישפיעל, אפפערן מוז זיך דער איינציגער פאר דער געזעלשאפט.... דאס איז זיין פליכט!...

ראזא (זיפט טיעף) אפפערן? ... פאר וועמען?....

עהרענזאן: וואס הייסט פאר וועמען? ! — פאר דער געזעלשאפט! — פאר אונזערע קינדער, פאר די צור-קינפטונג דורות! — און פאר דער — פרייהייט!

ראזא (זיפט טיעף) פרייהייט! פרייהייט! פאר דער גע-זעלשאפט.... און פאר דיר?... וועניג האסטו געליטען פון דער געזעלשאפט?...

עהרענזאן: מיר מוזען ליידען און קעמפפן! דער וועג פון אן אידעאליסט איז א שווערער... פול מיט דערנער און שטוינער — ס'איז א שווערע ארבייט צו רייניגען דעם וועג פון דער פערנאנגענהייט, פאר דאס וועט דאס לעבען זיין אום א זא פיעל לייכטער פאר די קומענדע דורות.

ראָזאַ (ויפּט טיעף) די קומענדע דורות! — — —

עהרענזאן: מיר ליידען דורך דער שולד פון אונזערע עלטערן! — פאר די זינד פון די עלטערן ליידען די קינדער!...

ראָזאַ (קוקט אויפן קינד דערנאך אויפן זייגער) ס'איז שפעט — די צייט לויפט כּוּזט שוין געהן צו דער ארבייט!

עהרענזאן (שפּרינגט אויף געהט צום קינד, קושט עס, דריקט'ס צו זיין ברוסט, געהט צו ראָזאַ קושט איהר, עפענט די טיער וויל געהן —

עהרענזאן (קומט צוריק אריין מיט א רויטען צירקולאר אין האַנד, מיט א פרעהליך פנים). אַט זעהסטו! איך האָב דיר געזאָגט: דער סטרייק איז שוין ערקלערט! משה האָט מיר געברענגט א צירקולאר.

(משה פלאַכקאפּ, אן אדבייטער אין שבת'דיגע בגדים, צו ערשט דאָזירט, ריין געוואָשען דערנאך פּערזאָנסענע פנים)

משה (קומט אריין) סטרייק! סטרייק! (געהט צו ראָזאַ) מיסעס איצט פאנגט אָן דער קאמפּף! גענוג האָבען זי פיאַווקעס געווינגען אונזער פּאַקט! מיר וועלען זיי צייגן (ער ווייזט אויף זיך) ווער ס'האָט דעם כח! (צו עהרענזאן) חבר עהרענזאן, דער פרעזידענט פון דער יוניאן האָט מיך געשיקט נאָך איך, איהר זאָלט זא פאַרט קומען אין האָל. ער וויל איהר זאָלט רעדען פאר דער מאסע, מען מוז די מאסע אויפמונטערען, מען מוז זאָגען די ארבייטער דאָס זיי זאלען זיין אייניג....

עהרענזאן: יא, יא, איך געה שוין! (ער וויל לויפן, ראָזאַ וועלכע איז ביז איצט געווען פערטון מיט'ן קינד, שרייט אויס ערשאַקען)

רובין! געה ניט!... זעה נאָר, ס'קינד האָט הייץ, ס'איז קראַנק.

(עהרענזאן געהט צו צום קינד, לעגט צו זיין האַנד צום קינדס קאפּ)

עס וועט דעם קינד חלילה ניט שאַדען, ס'וועט איהם נאָר ניט זיין. (ער וויל געהן).

ראָזאַ: געה ניט! בלייב אין דער היים—ס'קינד איז קראַנק!

עהרענזאן: ס'איז ניט געפעהרליך, איך מוז געהן!... דער סטרייק איז ערקלערט, מ'מוז פאר די ארבייטער רעדען....

ראָזאַ: געה נאָך א דאָקטאר... דו זעהסט ניט, ס'קינד ברענט פון היץ!

(עהרענזאן ווענדעט זיך צו משה'ן): געה דו רוף א דאָקט טאָר, מיין פליכט רופט!... איך מוז געהן... (עהרענזאן לויפט פאַראויס, משה לויפט איהם נאָך (ביידע אָפּ)

(ראָזאַ בלויבט אליין מיטן קינד, נעהמט דאָס קינד אויף דער האַנד, דריקט'ס צו איהר ברוסט, קושט עס, געהט אין שלאַפּציער)

(עס ווערט פינסטער אויף דער ביחנע)

די קריזיס

(דאס שלאפצומער, איין פענסטער פערהאנגען מיט דאפעלטע פארהאנגען, האלב דונקעל, ביים פענסטער אין דער הויך הענגט א פויגלעל שטויגעל, אין שטויגעל פערשפארט איז א קאנאריווען פויגלעל, איינציג בלומען וואוען מיט פערוועלעקטע בלומען שטעהן אויפן פענסטער. אין א גלעזעל וואסער שטעהן איינציג פרישע ווייסע בלומען, נעבען האלב רונדען מישעל שטעהט א באנק, אויף דער באנק שטעהט א קרוג, און א שיסעל מיט וואסער, דאנעבען אן איינפאכער שאקעל-שטול, אויף א צווייטען מיט שטעהט א לאמפ אנגעצונדען, דער לאמפ-שירם איז אביסעל אויפגע-הויבען צו דער זייט וואו דאס קינד ליגט, דער מיש איז האלב צו-געדעקט, א טעפעל מיט א לעפעל שטעהט אויפ'ן מיט, איינציג שטיקלאך פאפיר ליגען אויפ'ן פוס-באדען, א בילד פון א פרוי מיט א קינד אויף דער האנד, הענגט אויפ'ן וואנד, א שטריק איז גע-צויגען איבער'ן שטוב, בעהאנגען מיט וועש. א גרויס בעט ווייס איבערצויגען שטעהט בוי'ן וואנד. אויף דער ענטגעגענעזעצטער זייט פון פענסטער שטעהן צוויי פערשידענע שטולע אויסגעפעט מיט קישענס.

(דאס קינד ליגט אויפ'ן געלעגער. ראזא זיצט נעבען קינד און וויינט. זי געהט אנגעטאן אין א שלאפראכ).

משה עפענט די טויר, שטעקט אריין זיין קאפ אין טויר. אים האב איך אייך געברענגט א דאקטאר. אזא יאהר אויף מיר ווי דער דאקטאר פערשטעהט א קרענק.

(דאקטאר גוטמאן קומט אריין): א גוטען אבענד, פרוי עהרענ-זאן.

(דאקטאר גוטמאן, פיערציג יאהר אלט, טראגט א שווארצע בארד, עדעלס בענהעמען, רעדט שטיל, געלא-סעו)

(ראזא פערנייגט איהר קאפ).

(דאקטאר גוטמאן לויפט צו צום קינד, שמייכלט צו איהם. א) מינוט פאזע). לעגט אוועק זיין האנדטאש אויף א שטול, נעהמט ארויס פון זיין טאש א סטעטאסקאפ, טוט דאס אן איבער'ן קאפ. ער אונטערזוכט דאס קינד, קוקט אויפ'ן מהערמאמעטער, וועלכען ער האט פון אונטערן קינדס צודעק ארויסגעצויגען. ער מאכט א ערנסטע מינע. זעצט זיך ביים קראנקען קינד'ס געלעגער, בעאב-אכט דאס קינד).

ראזא (ערשראקען): וואס פעהלט מיין קינד, הערר דאקטאר?

דאקטאר: שא. איצט איז די קריזיס. (עטליכע מינוטען פאזע).

דער דאקטאר: דאס קינד איז ערנסט קראנק — איהר מוזט עס אפהיימען, און טון וואס איכ'ל אייך הייסען, וועט מעגליך זיין דאס קינד צו רעמען. דאס קינד האט לונג-נען-ענטצינדונג.

ראזא (וויינט אויפ'ן קול).

(דער דאקטאר פערהינגט זי): ניט וויינען היים איך — דאס וויינען קען זעם קינד ווייניג וואס העלפען...

(ער געהט צום פענסטער, נעהמט ארונטער די פארהאנגען, עפענט דאס פענסטער): פענסטער מוזען איבער זיין אפגען... צו זיין געזונד איז נויטיג לופט, פרישע לופט! —

ער געהט צום מיט, שרייבט אויף א צעטלעל: טוט וואס איך האב דא אויפגעשריבען. — (ער נעהמט זיין טאש און וויל געהן).

ראזא: דאקטאר! איהר ניט ניט קיין מעדיצין?...

דאקטאר גוטמאן: ניט נויטיג — איך געב זעלטען מעדיצין. מעדיצין איז גיפט!... מארגען וועל איך דא ווידער זיין. טוט וואס איך זאג אייך... (ער געהט ארויס מיט לאנגזאמען שריט).

ס'שלאפציער איז פינסטער, ווי פריהער. ס'קונד ליגט אין בע-
מעל. ראָזא זיצט אין נאכטהערד נעבען קינד. עהרענזאן
קומט אריין, ער מאכט ליכטיג. דער האַקטאָר איז דאָ
נעווען? —

(ראָזא כליפעט, זיפצט מיעה, צואווייגט זיך אויפ'ן קול).
(עהרענזאן בערוהיגט זי): וואָס האָט געזאָגט דער דאָקטאָר?
(ראָזא ענטפערט ניס).

עהרענזאן פערטראכט זיך ערנסט. ער קוקט פערטרויערט אויפן קינד.
(ראָזא, זיפצט שווער): אַזא קליין קינד און שוין אזוי געפעהר-
ליך קראַנק — (כליפעט, מורמעלט פאר זיך): לונגען-
ענטצינדונג.

(עהרענזאן ווערט ערשאקען און ברעכט נערווען די פינגער):
מיין קינד! מיין קינד!... (פאָזע אייניגע מינוטען).

ראָזא (רעדט מרייסטענדיג): דער דאָקטאָר האָט געזאָגט מען
וועט דאָס קינד קענען רעמען. מען ברוד לופט!... (זי
ווייזט אויפ'ן פענסטער). דער דאָקטאָר האָט געזאָגט:
מען ווערט קראַנק פון פערשטיקטע לופט...

עהרענזאן (זיפצט מיעה, מורמעלט פאר זיך): לופט, לופט —
מיר לעבען אין פערפעסטעטע לופט... אונזער גאנצער
לעבען איז אַרומגערינגעלט. בעגרענעצט, פערשטיקט
נאָר צום דערשטיקען...

ראָזא: ווי זעהט דער סטרייק אויס?...

עהרענזאן (לאַכט איראָניש, כאַ, כאַ, כאַ, ווערט פינסטער ערנסט):
דער סטרייק?... סטרייק איז גוט!...

ראָזא (ערשאקען): וואָס איז?...

עהרענזאן (אין דערוועלטער פאָזע, שטארק צוטראַגען): דער
סטרייק איז גוט!... נאָר — נאָר — די סקעבישע
נשמות — זיי אַרבייטען שוין אין די פאבריקען...

ראָזא (ערשטויגט): שוין?...

עהרענזאן זיפצט מיעה): שוין!... שוין!...

(א מינוט פאָזע)

(מען הערט אַ שטארקעם קלאפען אין מיהר. פון דרויסען אַ גע-
שרוי פון פאָלק, אַ ליארעם).

ראָזא (ערשאקען): וואָס איז דאָס? וואָס זאָל דאָס בע-
דייטען?

עהרענזאן (שפרינגט אויף) דאָס פאָלק! די מאַסע! די
גרויסע מעכטיגע מאַסע!... דער קאָלאַסאלער ריעז —
כא, כא, כא... ערוואַכט! דער ריעז שטעהט אויף! —

משה פלאַכקאָפּ (לויפט אריין אַ פערסאָפער, אַ צוטראַגענער):
די פאליציי זוכט אייך, זיי געהן אַהער, מען וועט אייך
אַרעסטען. ענטלויפט! ענטלויפט! (ער ווייזט אָן אויף
א הינטער מיהר).

עהרענזאן (צוטראַגען): הא! די פאליציי?.. איך... ענט-
לויפען? כא, כא, כא, כא. (ער לויפט צו דער מיהר).

ראָזא (מאַכט אַ געוואלד): עהרענזאן! עהרענזאן! (זי לויפט
איהם נאָך, האַלט איהם צוריק).

(משה לויפט איהם נאָך צו דער מיהר. עהרענזאן רייסט אויף די
מיהר): דאָ בין איך! דאָ בין איך! (ער וויל אַרויס.
ביידע האַלטען איהם צוריק).

(פאַרהאַנג).

פיערסטער אקט

ניו יארק

א יאָהר שפּעטער

פיערשער אקט

(דאס עס-צימער, ניט אויפגערוימט, אָנגעוואָרפֿען פאַ-
פירען, ביכער, צייטונגען. עהרענזאָן שטעהט אין
מיטען שטוב אָהנע ראָק, אָהנע קראָגען אין העמד, פון
טונקעלען מאַטעריאַל. ער האַלט די מאָרדע אין האַנד,
שטעהט פערטראַכט, זעהט אויס קרענקליך, איז זעהר
שטאַרק געעלטערט. ס'פנים אַביסעל פֿערוואַקסען.
משה פלאַכקאָפּ זיצט אויף אַ טשער אין אַ ווינקעל אַז-
געטאָן ווי אַ טרעמפּ, פֿערנאַכלעסיגט, סאָגער אויס'ן
פנים, ניט ראַזירט).

משה (רעדט פאַר זיך): מייך וואָלט שוין ניט געאַרט פאַר
מיר — ס'וואָלט מייך ניט געאַרט וואָס דורך די פֿער-
קויפטע נשמות איז פֿערלוירען גענאַנגען דער סטרייק —
וואָס מייך אַרט, איז (ווענדעט זיך צו עהרענזאָן) די גע-
מיינע באַנדע! אַזעלכע געזעצליכע רויבער! — גיבען אַ
מענשען אזוי אַ שטראָף!... עפעס געהערט? ... וואָס
הייסט? ... פֿעראַורטהיילען אַ מענשען צו אַ יאָהר פֿרי-
זאָן! ... פֿארוואָס? ... פֿאַר רעדען דעם אמת? ... אַ פֿקר
וועלט! ... ס'איז עפעס מענשען? ... געהערט אַ גערעכ-
טיגקייט? ... זייט די וועלט שטעהט, איז אזוינס ניט
געהערט געוואָרען...

עהרענזאָן: ביזט אַ נאַר — קאָפיטאַל האָט די נאַכט! זיי
האַבען די מאַכט! — האָבען זיי רעכט! ... מאַכט איז
רעכט! ! ווען די אַרבייטער וואָלטען
געוואָלט — וואָלטען זיי דאָס רעכט געהאַט!...

מישה: וואס הייסט זיי וואָלטען געוואָלט? זיי ווילען דען
ניט? ...! זיי פערשטעהן פשוט ניט!...

מישה (גוט אַ קוק אויפ'ן זייגער): ס'איז שוין גיין א זייגער,
ראַזעלע איז נאָך ניט געקומען פון דער אַרבייט? —

עהרענזאָן (אין דערזעלבער פאָזע. קוקט אויף משה'ן, דערנאָך
אויפ'ן זייגער, גיט אַ כאַפּ פון שטול זיין ראָק. צו משה'ן):
קום! איך געה זעהן וואו זי איז אזוי שפעט!...

(ביידע געהן אַרויס).

(ראַזא קומט אַריין, זי איז בלאַס אויפ'ן פנים, שויןבאַר גערווען,
געהט אָנגעטאָן אין אַ שוואַרצען קלייד און אַ ווייסע בלוזע.
טרראַגט אַ גרויסע האַנדטאַש אין האַנד. נאָך איהר קומט אריין
עהרענזאָן).

עהרענזאָן: וואָס ביזט דו עפעס אזוי שפעט היינט?.. וואָס
א טאָג קומסט דו שפעטער!...

ראַזא (גערווען, ווערט צומומעלט): איך — איך — האָב
געדארפֿיט היינט אַווערטיים... דער באַס האָט מיך גע-
בעטען, איך זאָל אַרבייטען לענגער, בין איך געבליבען
אַרבייטען... (זי מאַכט אויף איהר האַנדטאַש, געהט אַרויס
אַ שטיקעל שטאַקאַלאַד, שטעקט איהם אין מויל די שטאַק-
קאלאד. ער שאַקעלט מיט'ן קאַפּ אויף גיין. זי שטעקט
איהם דאָך אַדיין אַ שטיקעל).

עהרענזאָן: פון וואַנען האָסט דו דאָס?.. דו האָסט דאָך
היינט אין דערפריה קיין געלד געהאט.

ראַזא: איך... איך... (זי ווערט ערשראָקען) איך האָב די
שטאַקלאד בעקומען פון מיסטער פריילעב...

עהרענזאָן (פערדעכטיגט): פון וועמען?...

ראַזא: פון מיסטער פריילעב, דער דראַניסט.

עהרענזאָן (נייגעריג): ווער איז דאָס?...

ראַזא: מיסטער פריילעב, ער האָט א דראַניסטאָר געבען
שאַפּוואו איך אַרבייט. דינערטיים רופט ער מיך אריין —
האָט ער מיך אריינגערופען — ער... ער קומט צו מיין
באָס... ער פרענגט אריין שטאַקאַלאדע.

(עהרענזאָן שפּיט אויס די שטאַקאַלאד).

(ראַזא בעמערקט דאָסניט).

ראַזא געהט אַרויס פון איהר טאַש אַ קאַרעט (נאָאיוו). זעהסט,
דאָס האָב איך מיר געקויפט!... צום גראַדהאַלטען מיין
רוקען... (זי צייגט איהם דעם קאַרעט).

עהרענזאָן (ערנסט פערדעכטיגט): וואָס הייסט?.. דו האָסט
דאָך קיין געלד?...

ראַזא: אָבער — מיסטער פריילעב האָט מיר דאָס געגעבען
אויף צייט!... ווען איכ'ל האָבען געלד — האָט ער גע-
זאָגט — וועל איך איהם בעצאָהלען.

עהרענזאָן (קוקט אויף איהר, דאָן אויפ'ן קאַרעט, געהט דעם
קאַרעט פון איהר הענד, לעגט איהם צוזאַמען, שטעקט איהם
אין זיין ראַקטאַש אַריין. ווענדעט זיך צו ראַזא): קום!...
(ער רופט מיט'ן קאַפּ): קום! קום! (ער געהט זי אָהן
לויכט ביי דעם אַרבעל).

ראַזא (קוקט אויף איהם ערשראָקען): וואו זאָל איך געהן?...

עהרענזאן: קום! פרעג ניט, קום מיט מיר —

האָזא (ערבלייכט פאר שרעק): איך געה ניט. איך וויל וויסען
וואו דו רופסט מיך...

עהרענזאן: קום, מיר געהען צו מיסטער פריילעב —

האָזא (ציטערט ערשראקען): נאך וואָס?...

עהרענזאן: איך וויל איהם קענען לערנען! —

האָזא: נאך וואָס פרויכסטו איהם?...

עהרענזאן: איך וויל זעהן זיין פנים, איך וויל זעהן ווי ער
זעהט אויס.

האָזא: איך געה ניט. זי וויינט). איך געה ניט!

עהרענזאן: וואָס האָסטו מורא? איך וויל זעהן דעם מאן
וואָס גיט דיר טשאַקאלאד! .. (איראָניש) און קאַרסעטס...
קום! קום!

האָזא (וויינט שטארק). ניין, איך געה ניט — (זי פאלט אויף
די קניע, בעהאַלט איהר פנים אין ביידע הענד. וויינט).

עהרענזאן (זעהד צוטרעגן, קענטיג ער לייגט שטארק. ער
רײַסט זיך די האָר פון קאָפּ, בײַסט די פינגער-נעגעל. די
סצענע געהט אָן פאַר עטליכע מינוטען).

עהרענזאן (מיט אַ פערוויינטע שטימע): שטעה אויף...

(האָזא וויינט נאך שטארקער).

עהרענזאן: וואָס נוצט דאָס וויינען — שטעה אויף, איך
וויל רעדען צו דיר...

(האָזא קניעט ווי פדיהער, האַלט די הענד צוזאַמען, בליפעט. זי
קען איהם ניט קוקען אין די אויגען).

עהרענזאן: זייט ווען? ... הא! נו! נו! רעדט!!

האָזא (צוואוויינט זיך ווידער): איך בין ניט שולדיג!...

עהרענזאן: איך פרעג דיר ניט צו דו ביזט שולדיג — זייט
ווען?...

האָזא: צייט... ציירט נישט גאָר... ער האָט מיך אריינגע-
גערופען, מיר ווייזען פילדער...

און — און —

(זי וויינט שטארק, בעהאַלט ס'פנים אין ביידע הענד).

עהרענזאן (זיפצט טיעף, ער לאָזט זיך אַראָפּ אויסגעמאַטערט
אויף אַ בענקעל).

האָזא (געהט צו צו איהם אויף די קניע, געהמט אַרום זיינע פיס,
גראבט איהר קאָפּ צווישען זיינע קניע, און בליפעט).

עהרענזאן (רעדט מיט אַ וויינענדע שטימע): האָסטו פער-
געסען דיין איינציג קינד... האָסטו ניט גערענקט ווענען
אונזער מיידעלע....

(האָזא וויינט שטארק).

עהרענזאן: ווי פערנעסט זיך אזוי א מאמע אין איהר איינ-
ציג קינד... (זיפצט טיעף). האסט פערנעסטען אזוי גיך
אין אונזער ענגעלע... (רעדט פאר זיך): מיין ארים קינד...
אזוי יונג און שוין אזוי אונגליקליך — א לעבעדיגע
יתומה'לע!... (ער וויינט).

ראַזא (קוקט ארויף צו איהם, קוקט איהם אין די אויגען...
ווישט איהם אַ די טרעהרען): וויין ניט!... וויין ניט!...
(זי לעגט צוזאמען די הענד. בעט מיט א פערשטיקטען גע-
וויין): פערצי מיר, פערצי מיר!... איך וועל שוין
קיינמאל ניט! — קיינמאל ניט!...

פארהאנג:

לעצטע סצענע.

(הערשעלי פרוילעב'ס אפטיק). פאליצעס מיט פלאשען פון פער-
שידענע גרויס מיט פערשידענע לאטיינישע אויפשריפטען. א
קאנטער, א מעלעפאן-ביידעל, א קאסטען מיט פערבאנד-שטאפען,
אינסטרומענטען. א מענשליכער סקעלעטאן שטעהט אין א ווינקעל.
א קליון טיהרעל איז זיכטפאר אין א הינטער-צימער).

עהרענזאן קומט אריין, בלויבט שטעהן אין מיטען
סטאָר, (רוהיג געפאסט). קוקט זיך אום אין אלע זייטען.
דאָס הינטער-טירעל עפענט זיך. פרוילעב טרעט אריין.

(הערשעלי פרוילעב, א שאַרלאטאנסקער דראַגיסט, פינף
און דרייסיג יאָהר אַלט, א ראַזידטע מאַרדע, א דיק-
לעכער יונג)

(עהרענזאן מאַכט א שריט פאַרווערטס, רעדט שטיל פאַר זיך): אַ
דאָ קומט דער שורקע.

עהרענזאן: מיין נאָמען איז עהרענזאן!

עהרענזאן (שמרענג): זענט איהר מיסטער פרוילעב?

(הערשעלי פרוילעב ווערט בלייך, הויבט אַן ציטערן. שאַקעלט
מיט'ן קאפ אויף יא. האַלט זיך אַן טיש).

עהרענזאן: קענט איהר מיין פרוי?...

פריילעב (שמאק נערוועז): איך... איך ווייס ניט — אפשר
יא — ווער איז זי?...

עהרענזאן: קענט איהר דאָס מיידעל וואָס אַהבייט דאָ אין
דער פעקטאָרי? וואָס איהר האָט איהר טשאַקאלאדע
געגעבען, א קאָרסעטעל פערקויפט, בילדער געוויזען....

פרוילעב ווערט בלייך, ציטערט שמאק אויף הענד און פיס.
(א מינוט פאזע). ביידע קוקען זיך אַן.

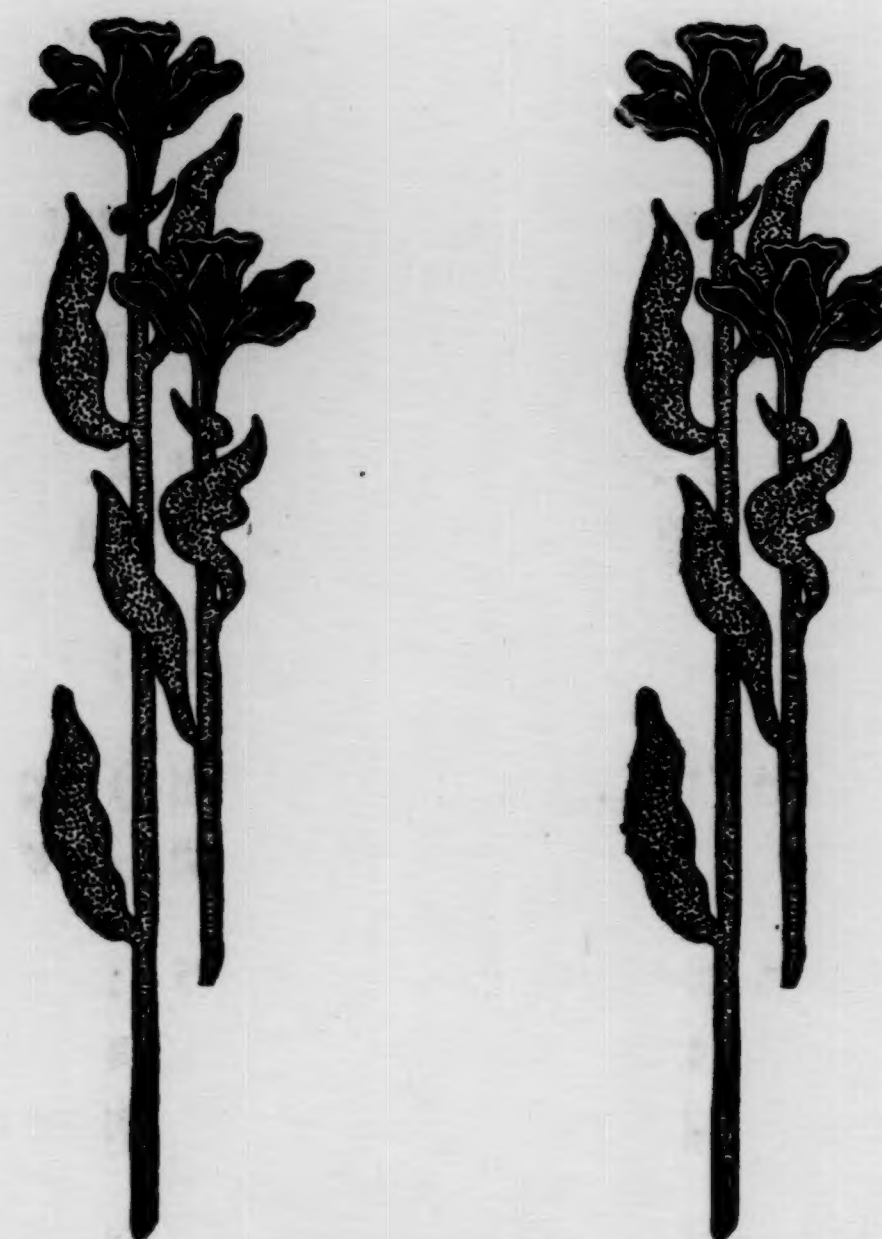
עדרענאָן (שטרענג בעפעהלענד): קענט איהר זי?!...

פריילעכ קארטשעט זיך צוזאמען, רוקט זיך אַרונטער גאַנץ ביז צום
פוסבאָדען. שטאַמעלט אַרויס: ס'איז ניט מיין שולד. זי
קומט שוין לאנג אריין. צייט יאָהרען....

עדרענאָן (אויפגערעגט): האָ? ! צייט יאָהרען?! ...! (ער ציהט
פון טאַש זיין רעוואָלווער און שיסט. (שרייט אויס):

מענשליכע בעסטיע! זי וועט צו דיר ניט מעהר קומען!...
(פריילעכ פאלט טויט).

ענדע.

Ideal und Leiden

— DRAMA IN VIER AKTEN —

— VON —

DR. HENRI LANDWIRTH

Herausgegeben von
KUNST VERLAG
CHICAGO, 1915

זאץ און ארטיסטישע אינמהיילונג
פון יוסף עדעלסאן

אידישע ארבייטער וועלט דרוקעריי
1114 בלו איילאנד עווענו
שיקאגא

